STRIP SCHRIFT

Prijs f 6,25
Bfr. 125

DAAN JIPPES
YVES SWOLFS
DAVE MCKEAN

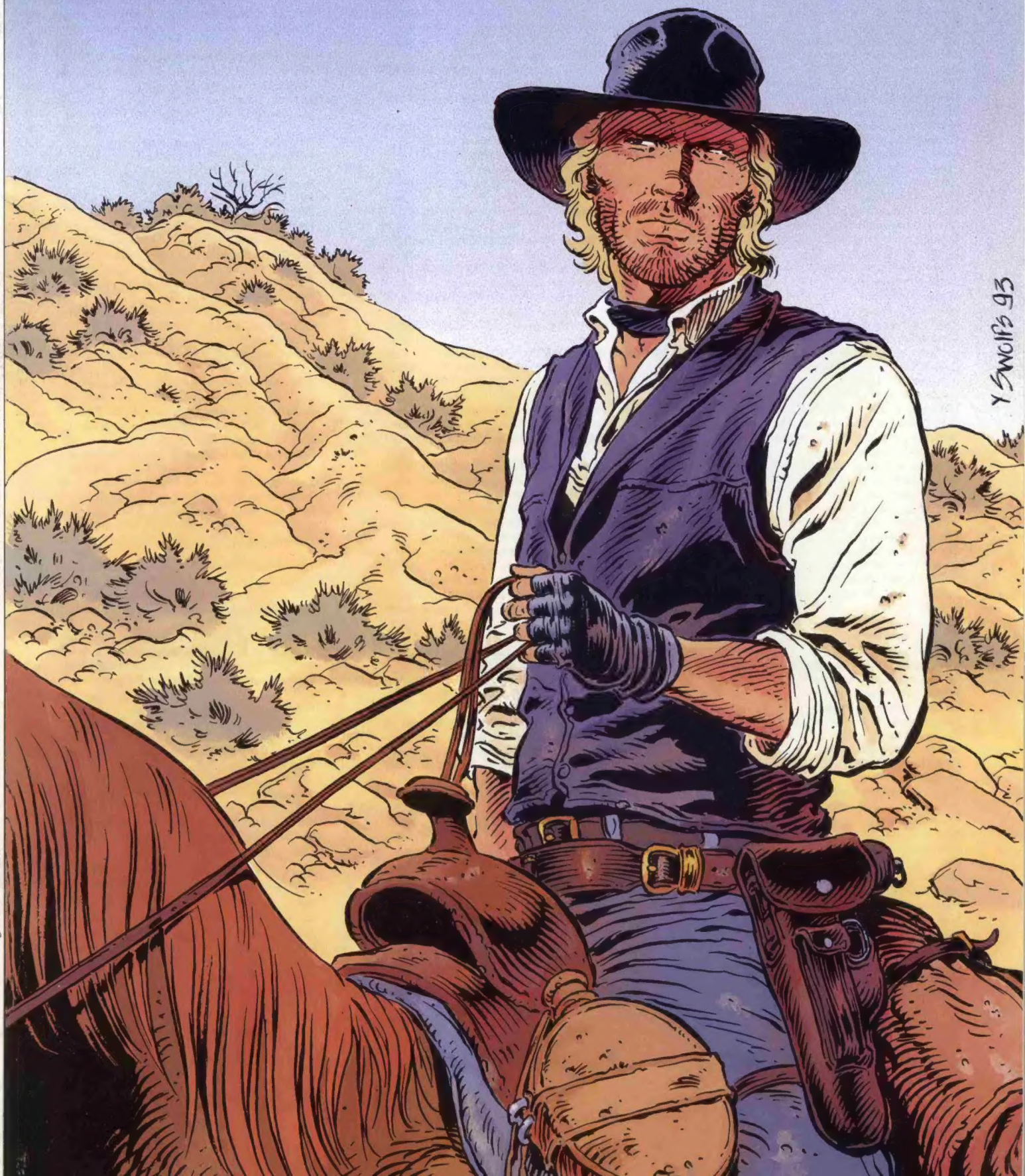

268 – JAARGANG 27 NUMMER 1 – 'S WERELDS OUDSTE STRIPINFORMATIEBLAD – VERSCHIJNT 10x PER JAAR

STRIPSCHRIFT JAARGANG 26 door Arco van Os

Met ingang van dit nummer wordt de index-traditie van weleer nieuw leven ingeblazen. De lezer treft voortaan in het eerste nummer van een nieuwe jaargang een overzicht aan van al het moois uit de jaargang die daaraan vooraf ging. Wij hopen hiermee aan de wens van een groot aantal Stripschriftlezers tegemoet te komen.
N.B. Overal waar twee getallen door een 'slash' worden gescheiden staat het eerste getal voor het nummer van Stripschrift binnen de 26e jaargang en het tweede voor de pagina in dat nummer waarop het artikel/de recensie een aanvang neemt. Diverse rubrieken – zoals 'Actualiteiten' en 'Stars & Strips' – zijn niet in deze index opgenomen.

Artikelen/Interviews

Amerikaans dagboek *(Algera)* 02/20
Bakker, Jacques: zie Scorpio
Batman *(Nadorp)* 08/20
Berserik, Teun: zie Lombard, Uitgeverij
Bianca Castafiore, De carrière van *(Pommerel)* 07/16
Biebel: zie Legendre, Marc
BRD, ABC van de: deel 6 *(Kraft & Pols)* 01/19
Bruyninx, Marc *(Pols)* 06/22
Ceukelaire, Erika de *(Van Gompel)* 04/22
Chrispeels, Didier *(Pols)* 04/18
Crisse (ps): zie Chrispeels, Didier
Cromheecke, Luc *(Welkenhuyzen)* 05/12
Culliford, Pierre *(Lefevere)* 03/12
DC, Uitgeverij: zie Amerikaans dagboek
Degrelle, Léon: Klare lijn en bruine hemden *(Van der Hoeven)* 07/49
Donald Duck *(Kaal)* 05/16
Duistere steden, Licht op de: Verbindingen *(Pols)* 09/04
Francq, Philippe *(Houbart & Panier)* 06/04
Franquin, André *(Hermus)* 03/26
Harren, Rob: zie Lombard, Uitgeverij
Heuvel, Fritz van den (ps): zie Vermassen, Joris
Heinze, Stan *(Nieuwendijk)* 01/13
Hergé, Stichting *(Bagchus & Sanders)* 07/13
Hermann (ps): zie Huppen, Hermann
Hey Look! *(Apeldoorn)* 06/11
Huppen, Hermann *(Petit)* 03/04
Ik denk er het mijne van ... : Luxe albums *(Ottens)* 08/28
Ik denk er het mijne van ... : Trigië 2 *(Naber)* 01/18
Ikke (ps): zie Legendre, Marc
Inkleursters *(Nieuwenhuis)* 01/15
Kiekeboe *(Lefevere)* 02/14
Kirby, Jack *(Duncan)* 08/04
Kuifje en ik *(Horowitz)* 07/20
Kuifje in autoland *(Lefevere)* 07/42
Kuifje tussen 1940 en 1944: Het Laatste Nieuws *(Brok)* 07/27
Kurtzman, Harvey: In Memoriam *(Apeldoorn)* 02/12
Largo Winch: zie Francq, Philippe
Legendre, Marc *(Bremmers)* 06/12
Lombard, Uitgeverij *(Wibier)* 03/22
Loustal (ps): zie Loustal, Jacques de
Loustal, Jacques de *(Van Oudheusden & Pols)* 06/16
Marvel, Uitgeverij: zie Amerikaans dagboek
Matena, Dick: zie Lombard, Uitgeverij
Merho (ps): zie Merhottein, Robert
Merhottein, Robert: zie Kiekeboe
Peeters, Benoît *(Pols)* 09/04
Peyo (ps): zie Culliford, Pierre
Posse *(Sanders & Wibier)* 03/16
Raives (ps): zie Servais, Guy
Raven, Erika (ps): zie Ceukelaire, Erika de
Ritstier, Willem: zie Lombard, Uitgeverij
Rosinski, Grzegorz *(Welkenhuyzen)* 02/08
Sandron, Jacques *(Van Winden)* 02/17
Schreurs, Eric *(Wibier)* 04/04
Schuiten, François *(Pols)* 09/04
Scorpio *(Welkenhuyzen)* 06/17
Servais, Guy *(Devolder)* 09/16
Smet, Peter de: zie Lombard, Uitgeverij
Staller, Jack: zie Lombard, Uitgeverij
Stassen, Jean-Philippe *(Mievis)* 10/12
Steeman, Stéphane *(Welkenhuyzen)* 07/46
Stripschapprijs, Nieuwe opzet *(Bagchus)* 04/11
Superman *(Daalder)* 08/14
Taco Zip *(Welkenhuyzen)* 05/12
Talbot, Bryan *(Nadorp)* 04/12
Tardi, Jacques *(Devolder)* 10/08
Tom Carbon *(Welkenhuyzen)* 05/12
Tome (ps): zie Vandevelde, Philippe
Valiant, Uitgeverij: zie Amerikaans dagboek
Vandevelde, Philippe *(Ratier & Cance)* 01/04
Vermassen, Joris *(Bremmers)* 08/24
Warnauts, Eric *(Devolder)* 09/16
Wasterlain, Marc *(Mievis)* 02/04
Wijn, Piet *(Schulte)* 10/04
Windsor Smith, Barry *(Algera)* 05/04
Wuyts, Robert: zie Scorpio
Yaack (ps): zie Bakker, Jacques

Strips

Casper en Hobbes 4 (Afl. 22-03-92) (Bill Watterson) 02/36
Casper en Hobbes 5 (Afl. 10-05-92) (Bill Watterson) 03/36
Casper en Hobbes 6 (Afl. 09-06-92) (Bill Watterson) 05/36
Hey Look! 1 (Lente '48) (Harvey Kurtzman) 06/02
Hey Look! 2 (September '48) (Harvey Kurtzman) 08/36
Hey Look! 3 (Oktober '48) (Harvey Kurtzman) 09/28
Hey Look! 4 (Oktober '48) (Harvey Kurtzman) 10/02
Mirabelle 9 (Chantal de Spiegeleer) 01/36
Mirabelle 10 (Chantal de Spiegeleer) 02/02
Mirabelle 11 (Chantal de Spiegeleer) 03/02

Recensies: Boeken

Achtste dag, De (Torres, Casterman) *(Pols)* 05/25
Anna Stein 1: Hazenjacht (Putzker/Brödl, Arboris) *(Thomassen)* 02/25
Betty Brisk 1: Het oog in de hemel (Nedjar, Dargaud) *(Booms)* 04/26
Biebel 19: Slapmans (Legendre, Standaard) *(Schulte)* 02/26
Bilal 7: Koude evenaar (Bilal, Big Balloon/Alpen) *(Booms)* 01/25
Bran (Delaby/Vernal, Lombard) *(Wibier)* 04/28
Chinees Rood 1: Drakenstad (Robin, Oranje) *(Beekman)* 01/28
Columbus (Manara/Biagi, Loempia) *(Wibier)* 05/27
Comment naît une bande dessinée (Goddin, Casterman) *(Apeldoorn)* 07/12
Cor Morelli 3: Prinses Olga (Oosterwijk, Arboris) *(Ligger)* 10/16
Corps Diplomatique 1 (Ceppi/Ceppi, Big Balloon/Alpen) *(Wibier)* 02/24
Corps Diplomatique 2 (Ceppi/Ceppi, Big Balloon/Alpen) *(Wibier)* 02/24
Corto Maltese: Mu, het verzonken continent (Pratt, Casterman) *(Wibier)* 03/28
Cyclus van de twee horizonten, De 2: Selma (Makyo/Rossi, Oranje) *(Nadorp)* 03/27
Daddy 1 (Follet/Durand, Lefrancq) *(Booms)* 03/29
Daddy 2 (Follet/Durand, Lefrancq) *(Booms)* 03/29
Dodelijke spelletjes (Tardi, Casterman) *(Ummels)* 06/24
Doorzon, De familie 16: Door en door Doorzon (De Jager, Big Balloon) *(Sanders)* 04/26
Douglas Dunkerk 1: Sharkville (Lesueur/Midant, Dargaud) *(Lefevere)* 01/27
Douwe Dabbert 17: Bombasto met het boze oog (Wijn/Roep, Big Balloon) *(Wibier)* 01/23
Dracurella 2: De zoon van Dracurella (Ribera, Arboris) *(Clessens)* 05/25
Drie grijze haren (Hausman/Yann, Dupuis) *(Booms)* 03/28
Dwaze monnik, De 6: Het hol van de slang (Vink, Dargaud) *(Mirck)* 08/29
Equator 1: Caro (Dany, Arboris) *(Nadorp)* 10/16
Eva Medusa 1: Jij, giftige slang ... (Mirallés/Segura, Glénat) *(Lefevere)* 02/26
Felix Flux Museum, Het 2: De Maya-codex (Leever/De Boer, Big Balloon) *(Bagchus)* 01/22
Generaal, De 13: Terug van weggeweest (De Smet, Big Balloon) *(Ligger)* 09/20
Getekende, De 1: De wraak van Hutgin (Rollin/Dubois, Arboris) *(Clessens)* 01/29
Gord 3: Het Goddelijke kind (Denayer/Fränz, P & T) *(Clessens)* 05/28
Grote rondes van Marc Sleen, De (Lodewijckx, Het Volk) *(Welkenhuyzen)* 05/21
Halona (Berthet, Dupuis) *(Mirck)* 09/22
Hard boiled 2 (Darrow/Miller, Oranje) *(Hasselaar)* 02/27
Hard boiled 3 (Darrow/Miller, Oranje) *(Hasselaar)* 02/27
Hemel in de hel, De (Will/Desberg, P & T) *(Booms)* 08/30
Hemingway: Dood van een luipaard (Malès/Dufaux, Glénat) *(Nadorp)* 10/18
Hergé, De wereld van (Peeters, Casterman) *(Brok)* 07/39
Hergé et les Bigotudos (Goddin, Casterman) *(Apeldoorn)* 07/04
Hergé - Kuifje, een dubbelbiografie (Thompson, Balans) *(Brok)* 07/39
Herinneringen aan het Eeuwig Heden (Schuiten/Peeters, Arboris) *(Lefevere)* 09/21
Huurling, De 6: De zwarte bol (Segrelles, Arboris) *(Verschoor)* 10/18
Intermezzo (Warnauts/Raives, Casterman) *(Mirck)* 09/18
Iznogoedh 2: De staatsgreep van Iznogoedh (Tabary/Goscinny, Arboris) *(Beima)* 01/27
Jack the Ripper (Ortiz/Segura, Loempia) *(Rutten)* 04/27
January Jones 3: De schatten van koning Salomo (Heuvel/Lodewijk, Big Balloon) *(Sanders)* 09/23
Jesuit Joe (Pratt, Casterman) *(Pols)* 02/25
Jim Cutlass 3: De witte alligator (Rossi/Giraud, Casterman) *(Nadorp)* 09/21
Johan en Stefan 1: De zwarte draak (De Moor, Standaard) *(Booms)* 05/26
Karikaturen tekenen (Diekstra, Cantecleer) *(Heinze)* 03/30
Kat, De (Geluck, Casterman) *(Pols)* 05/26
Klauwen van het moeras, De 2: Annaelle (Amblevert/Corbeyran, Oranje) *(Pirson)* 01/23
Kling Klang Klatch (Lyttleton/McDonald, Sherpa) *(Bagchus)* 01/22
Kobra 1: In het heetst van de nacht (Kerac, Arboris) *(Rutten)* 05/29
Krijtlijn (Prado, Casterman) *(Nadorp)* 10/18
Kriminele coverdief, De (Van den Heuvel, De Schaar) *(Bremmers)* 08/27
Kronieken van de onlogica 3 (Prado, Arboris) *(Apeldoorn)* 09/20
Kuifje, Ken uw: 22 lessen voor gevorderden (Brok, Casterman) *(Ligger)* 01/26
Laatste der Mohikanen, De 1: De hertendoder (Ersel/Couturiau/Cooper, Lefrancq) *(Pols)* 02/26
Laatste einde, Het (Van den Heuvel, De Schaar) *(Bremmers)* 08/27
Laatste maan, De (Parras/Le Tendre/Rodolphe, Lombard) *(Apeldoorn)* 10/19
Largo Winch 3: O.O.B. (Francq/Van Hamme, Dupuis) *(Rutten)* 06/28
Lichten van de Amalou, De 1: Theo (Gibelin/Wendling, Oranje) *(Clessens)* 01/23
Liefde in hologram (Lamquet, Casterman) *(Ummels)* 10/17
Liften (Ong/Van der Meij, Casterman) *(Sanders)* 01/24
Loopgravenoorlog (Tardi, Casterman) *(Bagchus)* 10/10
Lugubere verhalen 2: Het lot van de zwarten (Hicklenton/Mills/Mitchell, Arboris) *(Nadorp)* 03/28
Maankop, de golventemmer: De onzichtbare kathedraal (Boucq/Jodorowsky, Casterman) *(Nadorp)* 03/27
Meccano 1: Beauregard (Kolk, Arboris) *(Ligger)* 08/29
Meesters van de gerst, De 1: Charles, 1854 (Vallès/Van Hamme, Glénat) *(Nadorp)* 01/25
Minotaurus, De (Davison, Sherpa) *(Ummels)* 04/27
Moesashi 2: Moesashi ontmoet Kodjiro (Van der Meij, Sherpa) *(Sanders)* 06/28
Molly Manderling (Micheluzzi, Loempia) *(Booms)* 04/28
Molotov, Dr. 1: De val van Camp (Ruijters, Monguzzi) *(Pols)* 01/26
Mussen, De (Van der Meij, Sherpa) *(Sanders)* 06/28
Oknam 1: Vaarwel, mijn engel (Roels, Dargaud) *(Deekman)* 10/20
Operatie Vrouwenhart (Van den Heuvel, De Schaar) *(Bremmers)* 08/27
Operation Comics (Grand, Big Balloon) *(Booms)* 01/22
Paulus de boskabouter 1: De hooikooi (Dulieu, De Meulder) *(Pols)* 02/24
Paulus de boskabouter 2: Het blokkenplan (Dulieu, De Meulder) *(Pols)* 02/24
Pinguïns, De 2 (Van der Meij, Sherpa) *(Sanders)* 06/28
Rik Ringers: Zijn eerste speurwerk (Tibet/Duchâteau, Albatros) *(Sanders)* 04/29
Roel Dijkstra 19: Het contract (Marinko/Bubenik, Big Balloon) *(Rutten)* 01/26
Rork 6: De afdaling (Andreas, Lombard) *(Ummels)* 03/27
Rubine 1: Het verstoorde geheugen (Walthéry/De Lazare/Mythic, Lombard) *(Booms)* 10/17
Ruis (McKean/Gaiman, Sherpa) *(Moors)* 04/26
Saigon-Hanoi (Cosey, Dupuis) *(Apeldoorn)* 08/30
Santa Claus, de legende van de kerstman (Ploog, Oranje) *(Nadorp)* 10/20
Schanulleke 3: Popverdorie (De Rop/Klein, Standaard) *(Deekman)* 03/29
Scorpio 1: De gekkenlijn (Wuyts/Yaack, Standaard) *(Nadorp)* 06/21
Smurfen, De 17: De Geldsmurf (Peyo, Lombard) *(Schulte)* 08/29
Soda 4: God stierf vanavond (Gazzotti/Tome, Dupuis) *(Bagchus)* 05/25
Spettertje 1: Haar eerste wip (Bodart/Yann, Boemerang) *(Apeldoorn)* 09/22
Sprinkhaan 1: De jongen met de rat (Kraehn, Glénat) *(Wibier)* 05/29
Stellingen van Morcom, De (Peeters/Goffin, Arboris) *(Wibier)* 04/27
Suske en Wiske 2: Op het eiland Amoras (Vandersteen, Standaard) *(Rutten)* 10/16
Tijdhandelaar, De 1: Het tribunaal (Chayé/Corbeyran, Arboris) *(Booms)* 05/27
Tijdmachine, De (Severin/Wells, Lefrancq) *(Wibier)* 05/28
Trigië 1: Strijd om Trigië (Lawrence/Butterworth, Big Balloon) *(Waslander)* 01/28
Trio Grande 1: Adios Palomita (Lamy/Vatine/Clément, Oranje) *(Pols)* 01/24
Valse kunstgebit, Het (Van den Heuvel, De Schaar) *(Bremmers)* 08/27
Verbeelding van de psychokundige, De (Van Ginneken, Swets & Zeitlinger) *(Pols)* 06/26
Verdwenen stembanden, De (Van den Heuvel, Dedalus) *(Bremmers)* 08/27
Verhalen uit de Megasteden 2: Shamballa (Ranson/Grant, Arboris) *(Hasselaar)* 01/29
Verschrikkelijke schoolmeester, De (Verroen/Herrema, Leopold) *(Schulte)* 10/19
Vieze varkens, De 2: Gaan verder! (Carpentier/Kox/Laurent/Malik, Arboris) *(Wibier)* 01/29
Vuile grappen van Vuillemin, De 1 en 2 (Vuillemin, Arboris) *(Sanders)* 09/20
Vuurvliegje in de stad, Een (Vink, Dargaud) *(Hasselaar)* 05/26
Woogee I: Een schijnwereld (Benn, Dargaud) *(Bagchus)* 04/26
Zimbabwe (Raven, eigen beheer) *(Deekman)* 04/24

Recensies: Video's

Simply mad about the mouse (Buena Vista) *(Pols)* 03/30

Covers

Op die van de nummers 3, 5 en 9 na werden alle covers speciaal voor Stripschrift gemaakt. Leuke bijkomstigheid bij de cover van Hermann is, dat hij oorspronkelijk een plaatje uit Khaled – verhaal 9 uit de serie De torens van Schemerwoude – nam en dit iets voor ons aanpaste. Later besloot de auteur het bewuste plaatje geen onderdeel te laten uitmaken van het verhaal.

01 Kees de Boer
02 Marc Wasterlain
03 Hermann
04 Eric Schreurs
05 Barry Windsor Smith
06 Marc Legendre
07 Dirk Stallaert
08 Fritz van den Heuvel
09 François Schuiten
10 Piet Wijn

Columns

01 t/m 10 Ben Bits
07 Martijn Daalder

Bijlagen

03 Mini-Posse

STRIP SCHRIFT

Jaargang 27 februari 1994 nummer 1 (268)

Verschijnt 10 maal per jaar
Stripschrift wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie in opdracht van Het Stripschap. De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs

Redactie
Tijs Bagchus, Michel Nadorp, Arco van Os, Rik Sanders

Medewerkenden
Ger Apeldoorn, Ben Bits, Ruud Booms, Har Brok, Michel Clessens, Willem van Helden, Tom Immel, Daan Jippes, Denis Kitchen, Werner Kurz, Jeroen Mirck, Hans Moors, Stefan Nieuwenhuis, Pieter van Oudheusden, Bert Post, Thom Roep, Stefan Rutten, Koos Schulte, Walter Truck, Rudy Vrooman, Harry Wibier, Johan Wieringa, Rogier van Winden, Gerard Zeegers

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
Telefoon: 010 - 220 10 63, telefax: 010 - 421 06 08

Uitgever
Uitgeverij Stripstift
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam

Abonnementen
Abonnementen-administratie Stripschrift
t.a.v. Ton Schuringa
Postbus 11335
1001 GH Amsterdam
Telefoon: 020-6852229, telefax: 020-6189142
Abonnementsprijs f 59,50 / Bfr.1190
Leden van Het Stripschap f 2,50 / Bfr.45 korting
Nederland: Giro 209948 of
Bank 82.67.01.523
ten name van Stripschrift, Amsterdam
België: Bank 721-520.62.74-81
ten gunste van Het Stripschap, Turnhout
Opzeggingen alléén schriftelijk en uiterlijk twee maanden voor het aflopen van een abonnementsjaar
Foreign subscriptions on request

Reprorecht
Het overnemen, evenals het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opnemen met:
ADS Advertising Services
Postbus 919
1000 AX Amsterdam
Telefoon: 020 - 6387272, telefax: 020 - 6387273

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam; Geknipt Papier, Gent

Omslag
Yves Swolfs & Sophie Lafon (inkleuring)

ISSN 0165-845X

Redactioneel

Er bestaan grote verschillen tussen het verre oosten en het westen. Dit geldt ook op stripgebied. Hier klagen uitgeverijen steen en been om de malaise in de stripwereld, in Japan lust men er pap van. Het grootste Japanse blad, Jump, heeft een wekelijkse oplage van 6 miljoen. De inhoud bestaat uit dieren-, griezel- en softseksstrips. Zoiets is bij ons vooralsnog ondenkbaar. Terwijl uitgeverij Shuseisa vorig jaar alleen al 598 stripbladen op de markt bracht, namen we in Nederland en België afscheid van het weekblad Kuifje. Noodgedwongen geven auteurs hun werk in eigen beheer uit. De vertaalde versies van de Franse crème de la crème worden mondjesmaat aan de man gebracht. Zelfs een tekenaar als Moebius is niet echt in staat om de kassa te laten rinkelen. Studieboeken, voorlichtingsmateriaal van de overheid en zelfs klassieke literatuur worden in stripvorm in Japan met succes uitgegeven. Is het een mentaliteitskwestie of is er maar een handjevol strips die tegemoet komen aan de eisen van het publiek? Is het gros van de strips dat in Europa gemaakt wordt achterhaald, kinderachtig of gewoon niet interessant genoeg?
Dan is er de Teleac-stripcursus. Hoge kijkcijfers, herhalingsuitzendingen en een cursusboek, dat een jaloersmakende oplage had. Wat is er in godsnaam aan de hand? In plaats van strips te lezen, gaat het merendeel zelf aan de slag. Dit is toch te gek voor woorden! Mensen, laat het striptekenen aan de professionals over en koop in plaats van zo'n duur cursusboek gewoon stripboeken. Daar schieten we meer mee op ...

Inhoud

4 **YVES SWOLFS** Tijs Bagchus en Rik Sanders
10 **BITS & PIECES** Ben Bits
11 **DAAN JIPPES** Willem van Helden
14 **ABOM EN ABEL** Daan Jippes
18 **DAVE MCKEAN** Walter Truck en Werner Kurz
22 **AGENDA**
23 **BRIEVEN**
24 **BOEKEN**
30 **ACTUALITEITEN**
34 **STARS & STRIPS** Michel Nadorp
36 **HEY LOOK!** Harvey Kurtzman

FOTO RIK SANDERS

Y SWOLFS SCHIET MET SCHERP

door
TIJS BAGCHUS
en
RIK SANDERS

In het restaurant van het Belgisch Centrum van het Beeldverhaal hebben wij afgesproken met Yves Swolfs**. Als herkenningsteken leggen we een stapel** *Durango*'**s op de hoek van de tafel. Afkomstig uit Namen en vergezeld van** Sophie Lafon**, zijn Franse vriendin en inkleurster van de laatste Durango-verhalen (en deze cover van Stripschrift), weet Swolfs ons snel te traceren. Hij blijkt een zeer vriendelijke en makkelijk pratende dertiger met een jongensachtige uitstraling te zijn. Een gesprek met een man die de westernstrip weer vitaliteit gaf en er een levendige belangstelling voor de Franse geschiedenis op na houdt.**

Om bij het begin te beginnen, je bent je carrière **begonnen aan de Sint Lucas-academie in Brussel?**

Yves Swolfs: Inderdaad. Ik heb daar ongeveer drie jaar gezeten, met mensen als **Claude Renard** en **François Schuiten**. Daarna ben ik meteen aan *Durango* begonnen. Ik ben altijd een liefhebber geweest van westerns in de stijl van **Sergio Leone**, Italiaanse westerns. Toen ik nog op Sint Lucas zat was ik al van plan zo'n western te maken. Op het moment dat ik van de academie afkwam had ik al enkele platen af. Zes maanden later vond ik in Archers een geïnteresseerde uitgever.

Het was een opmerkelijk debuut: direct een lang verhaal, terwijl je daarvoor nog niets **had gepubliceerd.**

Ja, dat klopt. De meeste uitgevers zouden gezegd hebben: maak eerst maar eens een kort verhaal en daarna zien we wel verder. Ik had echter vastomlijnde ideeën over wat ik wilde maken, een concreet project waarbij een uitgever weet waar hij aan toe is. Ik heb mazzel gehad een uitgever te vinden die ja zei, die een gokje durfde te wagen. Gelukkig is het goed gegaan. Het eerste album had een redelijke oplage en verkocht goed. We hadden het uitgegeven met de verwachting dat het rendabel genoeg zou zijn om een tweede album te kunnen maken. Dat het evenwel van begin af aan zo goed liep heeft me werkelijk verrast.

Pastiche

Sommige critici beweren dat het scenario van The Big Silence**, een film van** *Sergio Corbucci*, **model heeft gestaan voor** Sterven als een hond in de sneeuw**.**

Niet het scenario op zich, maar het geheel van de film heeft model gestaan voor dit verhaal. *The Big Silence* is mijn lievelingsfilm, mijn fetisj. Eigenlijk zijn het vooral de decors en de personages die me aanspreken. Het was aanvankelijk mijn droom deze film in stripvorm te herscheppen. Maar omdat dat onmogelijk is en nergens toe dient heb ik geprobeerd de decors, de personages en de ambiance zo dicht mogelijk te benaderen. Het scenario is echter niet hetzelfde. In de film loopt het slecht af met de revolverheld: hij wordt door een bende misdadigers doodgeschoten. In *Sterven als een hond in de sneeuw* overwint Durango.

***Boven*, Schets van pagina 40 uit *Durango, Colorado*. *Onder*, de uiteindelijke pagina.**

Het eerste album is eigenlijk een soort pastiche van de gebruikelijke spaghettiwestern, met alle stereotypen vandien. Omdat dit album gemaakt is in de stijl van *The Big Silence* had zich het probleem voor kunnen doen dat ik bij het tweede album verzadigd zou zijn. Maar dat is niet gebeurd omdat ik diverse persoonlijke elementen in de serie heb toegevoegd.

Aanvankelijk werd Durango **bij Archers uitgegeven, later bij Dargaud en nu bij Humano (in Nederland bij Big Balloon/Alpen). Vanwaar deze** wisselingen**?**

Dat is gedeeltelijk buiten mij om gegaan. Ik begon, na het zevende album van Durango, voor Glénat aan de serie *Dampierre*. Dit betekende dat ik nog maar eens in de twee jaar een verhaal van Durango zou kunnen maken. Bij Archers vonden ze dat hun fonds hierdoor te zeer uitgedund zou worden. Dus besloten ze te stoppen en de serie te verkopen. Tijdens de onderhandelingen bood Dargaud de beste prijs voor de rechten, de films en de albumvoorraden. Bij Dargaud stond de boel echter min of meer op springen. Dat bleek later toen een gedeelte van de voorraad, waaronder de Durango-albums, aan Humano werd doorverkocht. Ik wist daar niets van en Archers ook niet. In zekere zin was ik hier het slachtoffer van. Ik had één album (*Een reden om te sterven*) voor Dargaud gemaakt en ik wist niet wat er verder zou gebeuren. Op dat moment nam Humano contact met me op. Zij wilden de serie Durango voortzetten als verrijking van haar fonds. Uiteindelijk ben ik overgestapt. In zekere zin was Dargaud een ongelukje. Misschien had ik meteen naar Humano moeten gaan, zonder tussenkomst van Dargaud. Het is een tamelijk bizar verhaal.

Lees je de westerns van tekenaars als *Blanc-Dumont* **en** *Giraud***?**

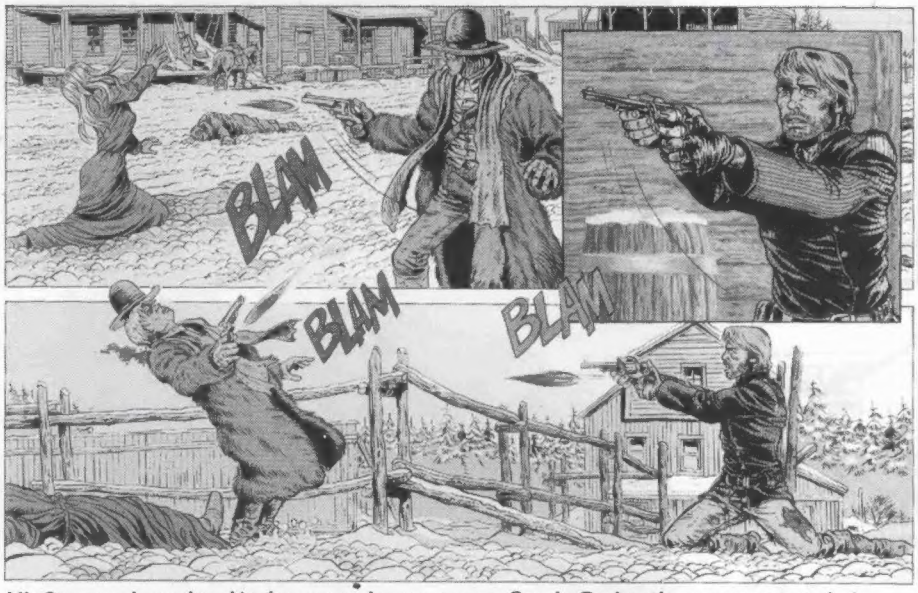

Uit *Sterven als een hond in de sneeuw*, hommage aan Sergio Corbucci met aangepast einde.

Ja, vooral **Giraud**. Zijn tekenwerk heeft een grote invloed op mij. In grafisch opzicht vind ik **Blanc-Dumont** ook interessant. Maar de verhalen interesseren me eigenlijk niet. Ik heb er moeite mee ze te lezen. Het is verbazingwekkend, maar in het algemeen kijk ik uitsluitend naar de plaatjes en zijn er weinig strips die ik ook echt lées. Ik ben geen lézer van strips. Dat is wonderlijk, nietwaar? Wat me beïnvloedde bij het schrijven van scenario's in mijn begintijd, waren de voortreffelijke dialogen en découpages van **Greg**, vooral voor *Comanche*. Daarentegen heb ik alle *Blueberry*'s gelezen maar vond ik voornamelijk het tekenwerk interessant. En Blanc-Dumont, in ieder geval met *Jonathan Cartland*, volgt ongeveer dezelfde stijl als ik. Eerst had je **Jijé**, later Giraud en daarna kwamen Blanc-Dumont, **Colin Wilson** en ik. We zijn tegenwoordig met z'n vijven of zessen.

Ik volg de ontwikkelingen in de stripwereld nauwelijks. Ik houd van het tekenwerk van **Berni Wrightson**, dat vind ik werkelijk voortreffelijk. Maar eigenlijk ken ik de stripwereld erg slecht. Af en toe pik ik wat albums op die me bevallen, zoals *De kinderen van de wind* van **Bourgeon**, *Samber* van **Hislaire** en *De Chninkel* van **Rosinski** en **Van Hamme**.

Wat voor soort documentatie **gebruik je?**

Voor het eerste album maakte ik gebruik van fotoboeken, romans, films, video's enzovoort. Dat is zo gebleven tot het tiende album, waarna mijn documentatiemateriaal was uitgeput. Ik ben vervolgens naar Amerika gegaan. Voor de laatste twee verhalen, *Colorado* en *l'Héritière* (De erfgename, nog niet in het Nederlands verschenen. TB/RS.), ben ik uitgegaan van het documentatiemateriaal dat ik daar heb gevonden. Ik heb toen voor het eerst kennis gemaakt met het land waarin de avonturen van Durango zich afspelen, zij het een eeuw later. Desondanks heb ik vruchtbare indrukken opgedaan en diverse bronnen aangeboord. Het bezoek heeft een aantal nieuwe ideeën opgeleverd die ik ook voor eventuele andere westernstrips kan gebruiken.

IK KIJK EVEN NAAR DE WONDE
JE HAD DAT VERBAND NOG NIET MOGEN VERWIJDEREN, JONGEN... MAAR HET IS NU TOCH TE LAAT...
...IK ZEG HET JE MAAR DIREKT:.. JOUW HAND IS NOG GOED GENOEG OM EEN VORK VAST TE HOUDEN, OM EEN SIGAAR AAN TE STEKEN, OF OM EEN VROUW TE STRELEN...
MAAR OVER HET HANTEREN VAN EEN REVOLVER KAN JE DRAMATIEF EEN KALUS HEEN TREKKEN... DAT VERTELDE DE DOC MIJ... EEN KOGEL UIT EEN .45, IS MEESTAL KATASTROFAAL!!
MAAR IK BESCHOUW DAT MEER ALS EEN GELUK... ZONDER JE REVOLVER ZAL JE STUKKEN LANGER LEVEN... DAAR MOETEN WE IETS OP PRAKKEN, "YOUNG MAN"... NU JE NIET MEER KAN VUREN, MAG JE PRAKKEN!
IK ZOU ME LIEVER TOT KOFFIE WILLEN BEPERKEN!..

Uit *Het geweld van de woede*, Durango als schim van zichzelf.

Uitdieping

Vind je dat je een bijdrage **hebt geleverd aan het westerngenre?**

Ja, tegenwoordig meer dan in het begin. Het eerste album was een hommage aan *The Big Silence*. Daarmee heb ik niets bijgedragen. Maar daarna heb ik voor een meer persoonlijke benadering gekozen, een psychologische benadering, een zoektocht naar de drijfveren van het personage. Ook al lijkt dat op het eerste gezicht niet zo.

In het tweede album – *Het geweld van de woede* – spreekt deze persoonlijker benadering bij voorbeeld uit de ontwikkeling van Durango. Hij is, na in het voorgaande album ernstig gewond te zijn geraakt, gereduceerd tot slechts een schim van zichzelf. Om weer de oude te worden moet hij nu ook tegen zichzelf vechten. Zo ontstaat er een dubbele bodem in de verhaallijn.

Vanaf het vierde album, *Amos*, ben ik begonnen met het uitdiepen van diverse karakters. Aan de hand van discussies tussen Amos en Max leg ik verschillende menselijke drijfveren bloot. De één is revolutionair uit noodzaak, de ander uit idealisme. Dat is een andere benadering dan bij *Comanche* of *Blueberry*. Ook sluit mijn benadering eerder bij de stijl van de Italiaanse westerns aan dan andere westernstrips.

In de laatste twee verhalen, *Colorado* en *l'Héritière*, heb ik gekozen voor een realistische beschrijving van het leven in een mijnwerkersstadje. Deze avonturen hebben dan ook niets meer gemeen met spaghettiwesterns of strips als Comanche en Blueberry.

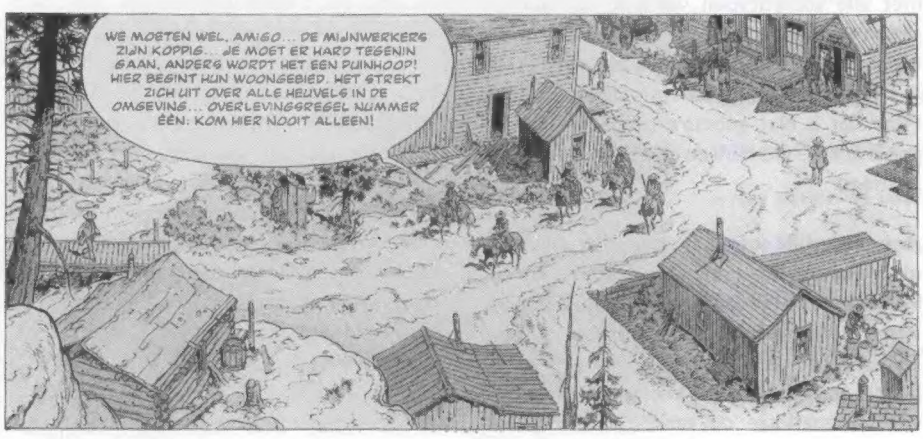
WE MOETEN WEL, AMIGO... DE MIJNWERKERS ZIJN KOPPIG... JE MOET ER HARD TEGENIN GAAN, ANDERS WORDT HET EEN PUINHOOP! HIER BEGINT HUN WOONGEBIED. HET STREKT ZICH UIT OVER ALLE HEUVELS IN DE OMGEVING... OVERLEVINGSREGEL NUMMER ÉÉN: KOM HIER NOOIT ALLEEN!

Uit *Colorado*, realistische beschrijving van een mijnwerkersstadje.

Is Max een fictief of een historisch personage?
Een fictief personage. Max is geschapen naar het beeld van de Europeaan met idealen over de revolutie. Hij is theoretisch goed onderlegd en heeft onder meer Marx gelezen. Hij is een idealist maar tegelijkertijd ook zeer gehard. Het is niet toevallig dat Max een Duitser is, want er waren destijds veel Duitse studenten die zowel bourgeois als revolutionair waren. Ik heb hem in de context van de Mexicaanse revolutie geplaatst als tegenhanger van Amos. Amos is een revolutionair zonder theoretische achtergrond. Hij is alleen maar revolutionair geworden omdat er brood op de plank moest komen.
Max is dus een verzonnen personage. Hij is echter wel geïnspireerd op sommige kennissen van me die zowel zeer revolutionair als zeer bourgeois zijn. Max is een personage waarover ik tevreden ben. Hij is exemplarisch voor de psychologische benadering die ik nastreef. Zijn karakter is een melange van teleurstelling in de liefde, revolutionair idealisme en de wil zich te bewijzen. Ik houd van dit personage omdat ik van hem geen archetypische held hoefde te maken. Ik kon er veel meer nuances in kwijt en dat beviel me.

Veel klassieke westerns spelen zich rond indianen **af, maar die komen in Durango nauwelijks voor.**
In *De prooi van de jakhals* komen Navajo-indianen voor, maar hun stam bestond toen in feite al niet meer. De serie Durango speelt zich tussen 1898 en 1900 af en de meeste indianenstammen waren in die periode al in reservaten gestopt. Er waren geen vrije stammen meer, zoals in de tijd van Blueberry. Maar toen ik in Amerika was heb ik twee Navajo-indianen ontmoet die nog steeds in stamverband leefden. Ik vond ze zo sympathiek dat ik boeken over indianen ben gaan lezen. Waarschijnlijk maak ik er ooit een strip van. Het zal echter geen klassiek verhaal worden met de cavalerie en zo, want die had je in die tijd al niet meer. Bovendien heb ik plannen voor een andere, geheel nieuwe western, die eerder in de tijd speelt en waarin indianen zullen voorkomen. Ook dit idee lijkt in niets op Durango of de klassieke western.
Tot op heden heb ik echter nooit iets over indianen gedaan omdat ik vind dat mensen als Blanc-Dumont en **Derib** zich bijzonder goed in het onderwerp hebben verdiept. Zelf heb ik nog niet het uitgebreide onderzoek verricht dat voor dit onderwerp vereist is.

ACH... WAT SIMPEL GEDACHT... VOOR EEN REVOLUTIE HEB JE ALLERLEI MENSEN NODIG... REVOLVERS GEBAKEN ZOALS LI EN MENSEN DIE NÁDENKEN VOOR ZE ALLES, WAT BE - WEEGT, NEERGVALLEN... IK LEG BOEREN UIT WAAROM ZE KREPEREN VAN DE HONGER... HOE HET MECHA - NISME VAN DE UITBUITING VAN DE ENE DOOR DE ANDERE MENS FUNCTIONEERT!... HE, LI MOET EENS MET KARL MARX KEN - NIS MAKEN... DAT ZOU HEEL NUTTIG ZIJN!
MARX?! WIE IS DAT... WACHT EENS... IK HEB DIE NAAM EERDER GEHOORD....
... IS DAT NIET EEN KLEINE KAAL - KOP MET EEN BAR IN EL PASO?!
ACH... IK SPREEK NIET LANGER MET BARBAREN.... GOEDE NACHT HEREN!!
Uit *Woeste sierra*, twee verschillende types revolutionairen.

Hoe zie je de toekomst **van het westerngenre?**
De scenario's zullen veranderen maar de decors zullen blijven. Westerns draaien altijd rond vier of vijf verschillende thema's die steeds opnieuw worden gebruikt. Deze onderwerpen zijn nu echt uitgeput. De scenaristen zullen met iets nieuws moeten komen. Ik denk dan aan *Unforgiven*, de laatste western van **Clint Eastwood**. Een formidabele, geniale film. Of aan *Sommersby*, een dramatische film ten tijde van de Amerikaanse burgeroorlog met **Richard Gere** als boer en **Jodie Foster** als zijn vrouw. Welbeschouwd zijn dit eigenlijk geen westerns maar verhalen over het leven, geplaatst in een westernkader. Dat vind ik een interessante, andere benadering. Zelfs de figuur Eastwood staat ter discussie: hij heeft nog steeds zijn oude imago maar dat wordt, door zijn rol als vergrijsde en verbitterde revolverheld, steeds meer in twijfel getrokken. Ik vraag me af of hij ooit nog een klassieke western maakt, want het publiek zal altijd de link naar *Unforgiven* blijven leggen.

Heb je Durango nooit een doel **in het leven willen geven? Hij zou bij voorbeeld kunnen trouwen. Of net zoals Eastwood (William Munny) in** Unforgiven **als oude, verbitterde man kunnen eindigen?**
(lacht) Dat zal moeilijk gaan. Normaal gesproken evolueert een stripmaker en evolueren zijn personages mee, zo niet dan ontstaat er een tegenstelling. Ik ben enigszins in tegenstelling komen te staan met Durango. Het steeds maar opnieuw vertellen van verhalen over een 'lonesome cowboy' leidt er uiteindelijk toe dat je in herhalingen vervalt. Je moet dan eigenlijk iets anders gaan doen. Het probleem is dat Durango de gevangene is van zijn personage. Ik kan me moeilijk voorstellen, en de meeste lezers met mij denk ik, dat Durango kinderen krijgt en net als Buddy Longway in een blokhut gaat wonen. Dat zou niet gaan. Dus op de dag dat ik het anders aan wil pakken moet ik Durango terzijde leggen en iets anders verzinnen. Maar niet Durango transformeren! Want hij is een archetype, een stereotype.
Voorlopig heb ik nog twee of drie ideeën voor Durango. Het zijn verhalen die in elk tijdperk zouden kunnen spelen maar die ik plaats in het decor van een western. Deze verhalen wijken sterk af van de eerste Durango's die nog echte spaghettiwesterns waren. Wel moet ik als gevolg van het personage van Durango binnen bepaalde grenzen blijven. Dat heb ik niet bij mijn andere plannen die ik na de uitwerking van de laatste Durango-ideeën wil uitvoeren. Ik heb eigenlijk meer andere plannen dan plannen voor Durango.

Vendée

Wat betreft Dampierre**, je andere strip: waarom heb je hiervoor als decor de oorlog in de Vendée gekozen?**
Omdat de oorlog in de Vendée een periode van de Franse Revolutie is die nog nooit eerder in stripverhalen is behandeld. Ik had zin om een historische strip te maken maar ik had grote moeite om een tijdperk te vinden dat bij Glénat nog niet aan bod was gekomen. Over de middeleeuwen en de Franse Revolutie bestaan bij voorbeeld heel veel strips. Ik had al wel een vage voorstelling van het scenario. Per toeval ben ik op de oorlog in de Vendée gekomen. Ik struikelde over twee of drie recente boeken over dit onderwerp en ik was meteen geboeid. Het is een heroïsche en dramatische periode. Na een bezoek aan de Vendée om me te documenteren was de beslissing snel genomen.

Is de visie van Dampierre op de Franse Revolutie ook jouw visie?
Dat is moeilijk te zeggen, maar in het begin zeker wel. In het eerste deel *De zwarte dageraad* geef ik de gebeurtenissen weer op een relativerende manier, door middel van mensen die vóór de revolutie zijn maar die tegelijkertijd de excessen van die revolutie veroordelen. Dat is eigenlijk ook de hele problematiek van dat tijdperk. Aanvankelijk zijn de mensen blij dat de zaken veranderen, maar al snel komen ze erachter dat alles heel dogmatisch en excessief is. De Parijzenaars

Uit *De prooi van een jakhals*, spaarzaam optreden van een indiaan.

Uit *De zwarte Jageraad*, opstandige boeren in de Vendée.

doen helemaal geen moeite om de mentaliteit te begrijpen van de mensen op het platteland. Daardoor is de oorlog in de Vendée eigenlijk ontstaan. De boeren waren in het begin tevreden over de veranderingen. Ze waren vrijer en hoefden minder feodale rechten te betalen. Maar al snel deden zich excessen voor en gingen de boeren zich tegen het terreurbewind verzetten. In feite zag ik de Franse Revolutie aanvankelijk ook zo. Het was een noodzakelijke gebeurtenis, een belangrijke ontwikkeling in de westerse geschiedenis. Maar in die context zijn er zoveel vergissingen begaan die tot op zekere hoogte te vergelijken zijn met het Stalinisme. Hoewel het communisme noodzakelijk was om de zaken in Rusland te veranderen, was men uiteindelijk nog verder van huis. Dat is zo'n beetje wat ik heb willen laten zien.
In het tweede en derde album zouden lezers eerder kunnen denken dat ik meer provendée en anti-republikeins ben omdat het verhaal zich afspeelt aan de kant van de katholieke royalisten in de Vendée. Maar dat is niet het geval. Het is onvermijdelijk dat ze denken dat ik aan die kant sta omdat mijn personages aan die kant staan. Ik ben me ervan bewust dat ik me niet te nadrukkelijk aan de kant van mijn personages moet plaatsen. Het publiek zou kunnen denken dat de goeden aan de ene kant staan en de slechten aan de andere kant en dat daarmee de kous af is. In het vierde album pak ik het anders aan. Zo voer ik pastoors als fanatieke republikeinen op. Zoiets laten zien is noodzakelijk, net als republikeinen die niet noodzakelijkerwijs slecht zijn. Ik wil het beeld bijstellen. Ik heb me in eerdere albums teveel laten meeslepen door de gedachte dat de Franse Revolutie iets noodzakelijks was.

Je hebt de geschiedenis van de 'kleine luyden' beschreven en niet de gangbare politieke geschiedenis van de gebeurtenissen in Parijs.
Dat klopt. Er zit wel wat politiek in, maar dan op lokaal niveau. Het is in de eerste plaats een romanesk verhaal. Daarbij waren bij Glénat al genoeg albums verschenen waarin Parijs centraal staat. Ik wilde niet nog een album maken over de Franse Revolutie in Parijs. Ik wilde iets over de oorlog in de Vendée maken. Dat zijn twee verschillende benaderingen.
Om te vermijden dat ik toch terecht kom in periodes die al door tekenaars als **Juillard** zijn behandeld, zal de serie rond 1795 ophouden. De oorlog in de Vendée is dan afgelopen, al is het verzet niet helemaal gebroken. Dit betekent dat er nog twee of drie albums zullen komen, misschien zelfs vier, maar verder zal ik niet gaan.

Vergissing

De eerste twee delen van Dampierre **heb je zelf getekend en** *Pierre Legein* **zal het vierde deel tekenen (Verschijnt in het najaar. TB/RS.). Het derde deel,** De geheime boodschap**, is echter getekend door** *Eric*, **tekenaar van onder andere** Dwaaskop **en** Wen.
Ja, dat was een grote vergissing. Ik had niet goed opgelet. Eric liet me de eerste twee platen zien. Het was niet geweldig maar ik dacht 'wie weet, misschien wordt het wel beter'. Maar hij werkte veel te snel. Ik weet niet waarom hij dat deed. In vier of vijf maanden had hij het album helemaal af. Tien à twaalf platen per maand! Ik vond het niks maar het was al te laat. Eric was ook niet mijn keuze. Glénat stelde hem voor en ik ging akkoord. In die tijd had ik even genoeg van Dampierre. Achteraf dacht ik 'godver, wat zonde!'.
Maar **Pierre Legein** werkt veel beter. Hij is een debutant. Hij staat aan het begin van zijn carrière en hij heeft er echt zin in. Zijn tekenwerk zal dichter bij dat van de eerste twee albums liggen. Ik heb er alle vertrouwen in. Legein was een tip van **Crisse**. Ik was met hem gaan praten over de voortzetting van Dampierre. Hij woont immers in de Vendée en houdt veel van die streek. Hij voelde zich verwant met het onderwerp maar hij had het te druk om het tekenwerk over te nemen. Hij had echter een vriend, Pierre Legein. Zo is het balletje gaan rollen.

Waarom ben je eigenlijk opgehouden **met het tekenen van** Dampierre**?**
Het was teveel. Ik moest tegelijkertijd aan twee series werken. Om de twee jaar een album van beide series, dat deed noch Durango noch Dampierre voldoende recht. Bovendien was Glénat niet zo tevreden over de verkoopcijfers van Dampierre. De serie verkocht niet slecht, maar sloeg ook niet aan zoals men had gehoopt. Toen dacht ik 'als ik één jaar moet werken aan een serie die goed loopt en één jaar aan een serie die minder goed loopt, dan weet ik het wel'. Dus toen heb ik het tekenen van Dampierre maar laten vallen.
Daarbij had ik na mijn reis naar Amerika weer volop belangstelling voor de western en was mijn interesse voor Dampierre verflauwd. Maar ik zal Dampierre hoe dan ook voortzetten. Dat vind ik eerlijker ten opzichte van de lezer en ook ten opzichte van mezelf. Het is immers zonde een verhaal onvoltooid te laten. Ik ben echter wel minder geïnteresseerd om het zelf af te tekenen. Voor het derde deel heb ik trouwens nog wel de cover gemaakt. Eric beheerste de vaste kleurstijl niet en we wilden geen al te bruuske overgang.

Heb je nooit een scenarist **willen zoeken?**
Nee, nooit. Ik werk aan zoveel scenarioprojecten dat ik geen behoefte heb aan een scenarist. Ik heb eerder zin om tekenaars te zoeken voor al mijn projecten.
Momenteel bereid ik bij voorbeeld een fantasy-project voor, dat geheel afwijkt van wat ik tot op heden heb gedaan. Het is een verhaal over vampiers, een fantastisch en psychologisch verhaal, in de geest van **Stephen King** wiens werk ik zeer goed vind. Het zal geen one-shot worden maar evenmin een serie. Wellicht twee of drie albums. Het eerste album, met als voorlopige titel *Le prince de la nuit*, verschijnt dit najaar bij Glénat.

EVENALS BRESSUIRE... DE REPUBLIKEINEN LIETEN HET ZONDER SLAGTE LEVEREN VOL BUSKRUIT EN MUNITIE ACHTER...
DE INTOCHT IN DE STAD WAS EEN TRIOMF... HET ROYALISTISCHE FEEST WAS IN VOLLE GANG... MEN HAD MET LESCURE EN MARIGNY BEMIDD.* DIE DE REPUBLIKEINEN "VERGETEN" WAREN IN DE GEVANGENIS... DE VRIJHEIDSBOOM WERD NEERGEHAALD, EOALS GEBRUIKELIJK... TOCH WAS DAT HET SYMBOOL VAN 'N IDEAAL... MAAR VRIJHEID IS NIET VOOR IEDEREEN TZELFDE... DAAROM JUIST STOND 'T LAND IN VUUR EN VLAM...

Uit *De tijd der overwinningen*, anti-republikeinse setting van het verhaal.

Projectie

Er bestaat een zekere gelijkenis **tussen Dampierre en Durango.**
Oh ja?

Een beetje.
Een heel klein beetje. Dat is een opmerking die steeds wordt gemaakt, typisch. Ik denk dat iedere tekenaar een deel van zichzelf projecteert op zijn personages. Het is moeilijk uit te leggen maar het komt er op neer dat Durango een klein stukje van mezelf is en Dampierre een ander stukje. Ze hebben dus wel wat gemeen maar eigenlijk zijn het totaal verschillende karakters. Durango is meer het archetype van de Italiaanse westernheld. Een archetype dat ik naar believen bepaalde trekjes mee geef, zoals zijn gewelddadig

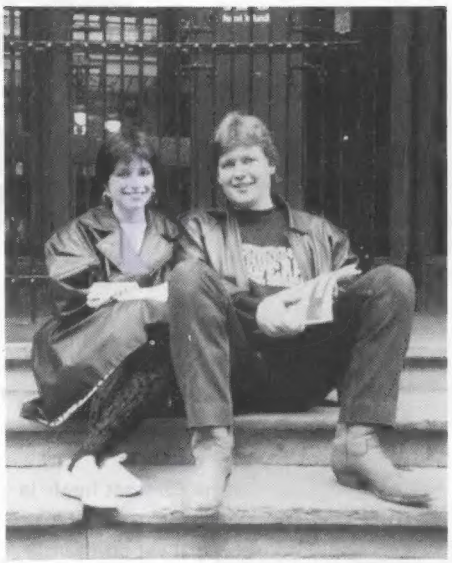

***Boven*, Swolfs en zijn vriendin en inkleurster Sophie Lafon.**

***Links*, Cover van *Arizona Love* aan de muur in *De prooi van de jakhals*.**

reageren op onrecht. Durango heeft zijn beperkingen. Hij komt, schiet en overwint. Zo werkt dat. Of liever gezegd, zo werkte dat want in de laatste twee albums ligt dit al gecompliceerder.
Daarentegen is Dampierre een veel complexer karakter, ook al is hij pas rond de zeventien jaar. Hij is het slachtoffer van de gebeurtenissen, hij is geen held zoals Durango. Dampierre wordt heen en weer geslingerd tussen twee vrouwen die ieder een deel van het leven vertegenwoordigen. Hij neemt er de tijd voor om dat te leren kennen, om volwassen te worden. Kortom, hij is een menselijker personage dan Durango.

ALS WE DIE VERVLOEKTE SCHAT VINDEN, GA IK EEN GOED HOTEL BEGINNEN! ELKE KAMER EEN ANDER BEHANG EN ALLES BRANDSCHOON. SERGTERANGS!

Lucky Luke in *Het goud van Duncan*.

Zo projecteer ik dus bepaalde aspecten van mijzelf op beide personages. Maar ik denk dat iedere stripmaker dat doet. Want zijn werk is hijzelf, nietwaar?

Durango en Dampierre zijn heel serieus. Zal er in je latere werk meer humor **zitten?**
Nee. Ik beschouw mezelf niet als een humoristisch scenarist. In Durango zitten trouwens wel enkele knipoogjes. Zo komt *Lucky Luke* er in voor en **Clint Eastwood** met z'n poncho. Ik heb ook *Blueberry* op willen voeren maar ik heb er nog geen geschikte plaats voor gevonden. (Hierna volgt een discussie tussen Swolfs en zijn vriendin **Sophie Lafon**. Zij vertelt hem dat hij Blueberry allang heeft opgevoerd. Volgens haar is de cover van *Arizona Love* in één van de laatste albums als schilderij terug te vinden in een kamer. Naspeuring leert dat dit inderdaad klopt. Swolfs heeft dit in *De prooi van de jakhals* evenwel zo geraffineerd gedaan dat het de lezer haast ontgaat, en Swolfs kennelijk ook! TB/RS.).

Hoe ga je te werk bij het maken van een album? Heb je een bepaalde methode?
Ik schrijf eerst het scenario helemaal uit. In één kolom de beschrijvingen en in een andere kolom de dialogen. Dat is uitsluitend tekst, zonder schetsen. Pas wanneer het scenario volledig in orde is ga ik tekenen. Ik werk dus in twee afzonderlijke etappes. Het tekenen doe ik zowel met pen als penseel maar soms ook met een Rotring.

Tijdens het werken laat ik mijn vorderingen alleen aan Sophie zien. Zij is heel kritisch. Zij leest ook vooraf het scenario. Maar Sophie is de enige. Zelfs de uitgeverijen krijgen het vooraf niet te zien. Bij Humano en Glénat bestaan ook geen tekstredacties, zoals bij tijdschriften en andere uitgeverijen.

Hebben uitgevers wel eens gezegd dat je teveel seks **of** geweld **gebruikt in je strips?**
Nee, dat is nog nooit aan de orde geweest. Er zit noch teveel seks noch teveel geweld in mijn strips. Tegenwoordig zijn er series die veel harder zijn dan de mijne. Alhoewel, mijn eerste album was destijds zeer gewelddadig. Dat was niet gebruikelijk. Ik heb dat met opzet gedaan. Ik hield van regisseurs als **Leone**, **Corbucci** en **Sam Peckinpah**. Ik was in die tijd ook harder. Ik dacht bij mezelf 'er bestaat nog geen strip die zo hard is als die films. Dat ga ik doen, want het is iets nieuws en het zal zeker choqueren.'
Tegenwoordig let ik er meer op. Ik laat geweld zien maar wil het niet te ver doorvoeren. Dit is geen zelfcensuur, maar mijn eigen keuze. Mijn verhalen worden namelijk ook door twaalf-, dertien- en veertien-jarigen gelezen. Ik wil beslist geen strips maken

Uit *Colorado*, geweld om the choqueren.

uitsluitend voor volwassenen. Mocht ik zoiets toch een keer doen dan is dat louter omdat er dan (psychologische) motieven in voorkomen die kinderen niet kunnen bevatten. Maar seks en geweld om de seks en het geweld, dat vind ik niet interessant, niet voor Durango en niet voor mijn toekomstig werk.

Heb je ooit reacties **gehad van lezers die vonden dat je te ver was gegaan?**
Nee. Er is me wel eens gezegd dat de serie hard is, maar dat waren geen lezers. Wat me daarentegen wel eens in verlegenheid heeft gebracht is dat er mensen bij me kwamen die duidelijk liefhebbers van geweld waren. Op stripfestivals waren er van die types die tegen me zeiden: 'Moet je eens kijken, ik heb wapens bij me ... en Durango zus en zijn wapen zo'. Die types zien dus slechts één kant van de serie. Het beeld dat zij oproepen geneert me dan wel.

De Mauser M 98, sinds 1898 met enorm succes op de markt, kende als eerste automatisch pistool een wereldbekendheid. Het wapen heeft het kaliber 7.63, een lader met tien patronen en krijgt zonodig een houten kolf-hoes. Tussen 200 en 300 m is dit wapen aldus buitengewoon doeltreffend. Tegenover de revolver met cilinder had de Mauser M 98 al van dien tijd af heel wat voordelen.

Inspirerende informatie voor sommige fans op de achterkant van *Valstrik voor 'n 'killer'*.

Bibliografie

1981 - Durango 1: Sterven als een hond in de sneeuw (Archers)
1982 - Durango 2: Het geweld van de woede (Archers)
1983 - Durango 3: Valstrik voor 'n 'killer' (Archers)
1984 - Durango 4: Amos (Archers)
1985 - Durango 5: Woeste sierra (Archers)
1986 - Durango 6: Het noodlot van een desperado (Archers)
1987 - Durango 7: Loneville (Archers)
1988 - Durango 8: Een reden om te sterven (Dargaud)
- Dampierre 1: De zwarte dageraad (Glénat)
- Bijdrage aan Rocky Luke, Randstad west (Titanic Strips)
1989 - Dampierre 2: De tijd der overwinningen (Glénat)
1990 - Bijdrage aan Natasja, Een ster wordt 20! (Marsu Productions)
1991 - Durango 9: Het goud van Duncan (Big Balloon/Alpen)
1992 - Durango 10: De prooi van de jakhals (Big Balloon/Alpen)
- Dampierre 3: De geheime boodschap (met tekeningen van Eric, Glénat)
1993 - Durango 11: Colorado (Big Balloon/Alpen)

Bits & Pieces

Dago-Dago

In Duitsland loopt een afperser rond die zich 'Dagobert' noemt. Nou zit volgens mij Dagobert Duck in het algemeen op zijn eigen centen. En niet op die van een ander. Maar dat is een detail.
Het warenhuisconcern Karstadt heeft in elk geval flink last van deze armlastige Dagobert. Zo heeft hij al vijf bomaanslagen gepleegd. En de politie krijgt hem maar niet te pakken. Maar dat ligt ongetwijfeld aan de scenarist achter Dagobert.
'Hoezo?', zult u zeggen. Nou, hij hanteert trucs uit de Donald Duck-verhalen. En wel de trucs die de Zware Jongens toepassen. Kennelijk leest geen Duitse politieman Donald Duck want hij is ze steeds te vlug af.
In een Duitse TV-talkshow hebben Donald Duck-experts nu exact laten zien door welke verhalen Dagobert zich heeft laten inspireren. En, uw Ben Bits was erbij! Maar, nog leuker, achter in de zaal zaten ook vertegenwoordigers van spelletjes-makers.
U weet wel, van die TV-producenten. En die gingen toch uit hun bol!
'Hier ligt een markt, Joop', zei er één druk bladerend in een Duck. 'Kijk eens wat een geraffineerde verhalen'.
'Ja, ik denk meteen aan een kruising van "Wedden dat" en "Doet ie het of doet ie het niet".'
'Wat bedoel je?', zei de ander spitsvondig. Terwijl ik aanschoof, ontstond er een nieuw programma. Luister mee.
'Nou, we plaatsen in de Nederlandse Bank een duikplank boven een met rijksdaalders gevuld zwembad. En daar mogen de kandidaten vanaf duiken. En wie het diepst komt in de munten en het best z'n zakken vult, heeft gewonnen'.
'Lijkt me een beetje link. Vanaf een meter of vijf zijn die munten net beton. Je houdt geen kandidaat meer over'.
'Oké. Hangen we ze in een hoogwerker aan zo'n twintig meter elastiek erboven. De Dago-Dago Jump. En wie durft te duiken is een held'.
'Prachtig. En terwijl er wordt gedoken, blazen we met een blower duizend briefjes van duizend door de lucht. En wat ze vangen mogen ze houden.'
'Ja, tenzij de Zware Jongens ze weer afpakken met hun trucs.'
'Heel goed. Dus moeten de kandidaten kennis hebben van alle Duck-verhalen om ze te kunnen omzeilen. En dat testen we in de voorrondes! Fantastisch. Dit wordt een knaller!'
'Nou, een klein puntje nog. Ik moet wel een seizoen vullen. Kan dat met Dagobert?'
'Tsja. Dan nemen we toch ook andere stripverhalen. Wat dacht je van De Generaal. Lekker met een tank over de kandidaten raggen. D'r mag best wat bloed vloeien voor deze bedragen. Het moet tenslotte steeds dramatischer op TV. Concurrentie, je weet wel'.
'Ja, bovendien kan daar het hele gezin aan meedoen. Pa speelt voor Generaal. Ma bestuurt geëmancipeerd de tank. Zoonlief speelt voor professor. En de dochter doet Truus voor het erotische tintje. Da's ook een winner.'
'Ja, dit is goud. En very realo, dacht ik zo.'
'En wat dacht je van Guust Flater. Laten we kandidaten komen met gedresseerde duiven en meeuwen. Wie het eerst een parkeermeter kan laten vullen door zo'n vliegend monster krijgt een oude T-Ford cadeau.'
'Nadat hij binnen twee minuten een autobom heeft weten te demonteren.'
'Haha. Ja. Laten we ook fabrikanten van koffiezet-apparaten met elkaar in de slag gaan om de Flater-bokaal. Wie de aller sterkste koffie kan zetten. Moeten de kandidaten opdrinken. We houden pas op als er een deelnemer dood blijft. Nou, bijna dood dan'.
'Tsjonge, jonge. Wat een mogelijkheden bieden die strips toch. Nooit geweten.'
Nooit gelezen, zullen ze bedoelen. Ik liet de heren verder alleen. Want bij zoveel euforie haak ik af. Daar is niets meer af te remmen. Ik hoop alleen dat spelletjesmakers hun 'dreigementen' nooit zullen uitvoeren. De absolute debilisering van de strip hangt dan boven ons hoofd.
Ondertussen zitten die Duitsers nog steeds in hun maag met hun Dagobert. Volgens een politiepsycholoog is de afperser 'een zeer intelligente man, die zeer serieus moet worden genomen en zijn dreigementen zeker uitvoert.'
Een groter compliment voor de realiteitszin van de Duck-scenaristen is niet denkbaar. Het zou mij dan ook niet verbazen als de Disney Company deze afperser een rekening gaat sturen voor copyrights op de door hem gebruikte scenario's.

Ben Bits

DAAN JIPPES

EEN CALVINIST IN GLAMOUR-LAND

door
WILLEM VAN HELDEN

FOTO PIETER VAN OUDHEUSDEN

Wordt talent alleen door ander talent herkend, omdat de middelmaat slechts kopieën van zichzelf wil zien? Bij de Disney Studio's liep de carrière van de Nederlandse tekenaar Daan Jippes **vast in de strooppotten van de office politics, maar kort geleden vroeg** Steven Spielberg **hem om in Hollywood voor zijn nieuwe projecten een speciale afdeling te formeren.**

***Bernard Voorzichtig*, ontwerp voor een poster, 1990.**

Daan Jippes (Amsterdam, 1945) is een begenadigd tekenaar, maar in Nederland weinig bekend. De strip *Twee voor thee*, die hij in 1971 met **Martin Lodewijk** maakte, is één van de absolute hoogtepunten in het genre, maar geen groot commercieel succes. Hij werkte in de jaren '70 als art director bij de Nederlandse Donald Duck en is verantwoordelijk voor het hoge niveau dat dit tijdschrift sindsdien in grafisch opzicht heeft.

Jippes maakte zelf enkele schitterende Duck-verhalen, Barkser dan **Barks** en talloze uitgeschetste scenario's, die verder werden uitgewerkt door tekenaars als **Freddy Milton**, **Ben Verhagen** en **Michel Nadorp**.

Disney U.S.A.

In 1980 verhuisde Jippes naar Los Angeles, waar hij bij de Disney Studio's ging werken. Naast zijn werk bij de Studio's bleef hij actief voor de Nederlandse Donald Duck. Hij ging door met het leveren van scenario's, maakte omslagen voor Donald Duck-weekblad en de albumseries van *Donald Duck* en *Oom Dagobert*. Verder heeft hij een aantal door Barks geschreven, maar destijds door anderen uitgewerkte, Jonge Woudlopers-verhalen opnieuw getekend. Daarnaast heeft hij ook voor de eerste serie Disney-comics van de Amerikaanse uitgever Another Rainbow de nodige omslagen, scenario's en verhalen geleverd.

Maar hoe belangrijk ook, dat waren toen nog maar bijbaantjes. Zijn belangrijkste verplichtingen lagen bij de Disney Studio's, waar hij achtereenvolgens werkte als conceptual artist op de afdelingen Consumer Products (waar illustraties worden geleverd voor horloges, vaatwerk, kussenslopen en dergelijke) en Publications (boekuitgaven) en daarna bij Disney Feature Animation (de tekenfilmafdeling) als storyboard-artist. Wilde hij niet liever animator worden?

Daan Jippes: 'Nee, die ambitie heb ik niet. Ik denk wel dat ik het zou kunnen, maar het zou me teveel tijd kosten om het te leren. Animators hebben de kunstacademie gehad, of tegenwoordig zelfs een gespecialiseerde animatie-academie. Ik heb nooit een tekenopleiding gehad. Dat betekent dat ik een aantal ook voor animatie belangrijke basistechnieken onvoldoende beheers. Die technieken zou ik eerst moeten leren en als

ik dat al zou willen, zou ik daar nu toch geen tijd meer voor hebben. Bovendien heeft animatie een mechanische kant die mij afschrikt.'

Bij Disney Feature Animation werkte Jippes mee aan *Rescuers Down Under*, *The Prince and the Pauper*, *Beauty and the Beast* en *Aladdin*. Hiervan zijn *Beauty and the Beast* en vooral *Aladdin* ook in artistiek opzicht een succes. Maar wat is er toch met *The Prince and the Pauper* aan de hand?

Jippes: '*The Prince and the Pauper* was bedoeld als tekenfilm van 45 minuten. Zo is hij ook als storyboard opgezet, maar toen hij klaar was vond men die 45 minuten te kort voor de bioscoop en te lang voor de televisie. Dat was een zuiver marketingachtige beslissing, geen artistieke. De film moest van het zakelijk management in de Studio's tot de helft worden ingekort. We hebben daar uitgebreid tegen geprotesteerd, maar het werd ons opgelegd. "Oh, come on", zeiden ze, "you're the creative guys. You can do it!' En daar konden we het mee doen. Het resultaat laat zich raden. *The Prince and the Pauper* kan nu als mislukt worden beschouwd.'

Vooral aan *Aladdin* was de bijdrage van Daan Jippes groot, niet alleen aan de storyboards, maar ook aan de figuur-ontwerpen.

Amblimation

Bij Disney werken de meeste mensen op basis van tijdelijke contracten, een in Amerika algemeen gebruikelijke procedure. Ook Jippes werkte er met tijdelijke contracten, doorgaans voor de duur van vijf jaar. In augustus 1991 besloot hij echter om zijn contract bij Disney niet meer te verlengen. Jippes: 'Ze boden me weer een contract aan voor vijf jaar, maar ik wilde me niet meer voor zo'n lange periode vastleggen. Ik ben toen eerst wat gaan freelancen, voornamelijk voor de Nederlandse Donald Duck. Toen werd ik benaderd door de Parijse Disney-vestiging. Ik heb daar toen tot november '92 gewerkt; weer bij Consumer Products, maar nu voor de Europese markt.

Toen ik in Parijs zat werd ik gebeld door **Hans Bacher**. Dat is een Duitse tekenaar, één van de drie eigenaars van het personage *Alfred J. Kwak*. Bij Disney had ik met hem samengewerkt aan *Beauty and the Beast*. Hij zat inmiddels al jaren bij Amblimation, de animatiedivisie van Amblin, de produktiemaatschappij van **Steven Spielberg**. Ze werkten toen aan *Cats*, Spielbergs tekenfilmversie van de musical van **Andrew Lloyd Webber**, en Bacher vroeg me om mee te doen.

Cats werd echter afgeblazen, wegens onenigheid tussen Spielberg en Lloyd Webber. Artistic differences, werd gezegd. Kort daarop werd een nieuwe produktie gestart, waarvoor ook al een scenario klaar lag: *Balto*. Ik ben in Londen, bij Amblimation, gaan kijken en het zag er wel interessant uit. Ik heb toen een contract getekend voor de vóórproduktiefase van *Balto*. Dat is dàt deel van de produktie waarin op basis van het scenario de personages worden ontworpen en het verhaal wordt uitgewerkt in de vorm van storyboards. In die storyboards worden niet alleen de handelingen uitgeschetst, maar ook de beelduitsnedes en beeldhoeken vastgesteld.

Balto is een sledehond, maar geen echte volbloed. Hij heeft ook wolvebloed in zijn aderen en daarom geldt hij bij de andere sledehonden als minderwaardig, een outcast. Wanneer in een ingesneeuwd dorp een epidemie uitbreekt, moet er vaccin worden gehaald in een ander dorp. De sledehonden vertrekken op een barre tocht, vol gevaren. Onderweg komt het tot een conflict tussen Balto en de aanvoerder van de honden. Het loopt uit op een gevecht tussen Balto en de leider, waarbij Balto behalve voor zijn leven ook vecht voor acceptatie door de andere honden.'

Spielberg

Spielbergs aanpak was heel anders dan die bij Disney. Jippes: 'Daaraan kun je zien dat Spielberg vooral ervaring heeft in het ma-

***Linksboven*, Disney meets Amblin. Jafar uit *Aladdin*, ontworpen door Jippes; samen met een bijfiguur uit Balto.**

***Rechtsboven*, Verlate kerstgroet.**

***Rechts*, Tekening die Jippes maakte voor interne Disney-publikatie naar aanleiding van de beëindiging van *The Prince and the Pauper*.**

ken van live action-films. Daar is de vóór-produktiefase vrij simpel. Op Animation, bij Disney, staat een tekenfilm gedurende vrijwel de hele produktiefase steeds ter discussie; er worden voortdurend dingen verbeterd. Dat werkt heel goed.
Maar Spielberg begint met een summier uitgangsidee, dat hij door een tekstschrijver laat uitwerken. Dat is echt een kwestie van God zegene de greep, want die schrijver is de enige die de ontwikkeling van dat idee in de hand heeft. Als het script af is, dan leest Spielberg het en zegt ja of nee. Bij "nee" moet er een nieuw idee komen, bij "ja" wordt de film gemaakt, waarbij niets meer aan het script mag worden veranderd. *Balto* werd "ja" en er lag dus een script dat heilig was. Ik heb toen kennelijk genoeg stampei gemaakt om toch wat scènes die we buiten het script om hadden gemaakt in het storyboard te krijgen.'

YOU SHOULD'VE SENT THIS OFF MUCH SOONER
YOU SHOULD'VE PUT THE X-MAS LIGHTS UP TWO WEEKS AGO
YOU SHOULD LIVE UP TO THE X-MAS SPIRIT A LOT BETTER
YOU SHOULD'VE COME UP WITH A SMARTER X-MAS IDEA THAN THIS!
-- A MERRY CHRISTMAS TO YOU, TOO FROM DAAN JIPPES

In juni kwam Spielberg zelf naar Londen, voor de première van *Jurassic Park* en om bij Amblimation het uitgewerkte storyboard van *Balto* te bekijken. Spielberg was direct onder de indruk van de door Jippes ingebrachte extra scènes en daarna gingen de zaken snel. Spielberg besloot dat Amblimation naar Hollywood moest verhuizen en vroeg aan Jippes om daar voor hem een Story Department te formeren.
Jippes: 'Tekenfilms zijn voor Spielberg een jongensdroom. Hij zou graag Disney evenaren, of misschien wel voorbijstreven. Hij heeft een aantal ideeën voor nieuwe tekenfilms. Erg rudimentair overigens, ze gaan niet veel verder dan dat hij ergens "iets" mee wil "doen". Hij wil "iets doen" met **Gahan Wilson**, de Playboy-cartoonist. Hij wilde "iets doen" met *Kuifje*. Onlangs zag hij ergens een affiche van een zeppelin, een luchtschip, en in het mandje daaronder zaten dieren. Daarom wil hij nu "iets doen" met dieren in een zeppelin, een soort Ark van Noach in de lucht. Dat is de vorm waarin zijn ideeën komen. Wij moeten ze daarna verder uitwerken.
Maar of het uiteindelijk wordt wat wij ons ervan voorstellen moeten we afwachten. Zo

FOTO THOM ROEP

heeft Spielberg een enorme veer moeten laten bij *We are back*, zijn nieuwe dinotekenfilm. *We are back* mikte op een wat ouder publiek, dus geen *My little Pony*-zoetigheid. Maar toen de film klaar was wilde Universal hem toch alsnog naar een jonger publiek toesnijden.
En dat recht hebben ze. Spielberg heeft met Amblin, zijn produktiemaatschappij, een contract bij Universal voor het maken van films. Hij krijgt een deel van de winst en alle opbrengsten uit de merchandising: de verkoop van *E.T.*-poppetjes en zo. Universal betaalt de produktiekosten van de films, maar ook bij voorbeeld de huisvesting van Spielbergs produktiemaatschappij, de verhuizing van Amblimation naar Hollywood, alles. Spielberg heeft vrijheid van werken totdat de film klaar is. Maar daarna heeft Universal een grote vinger in de pap bij de filmkeuring. Buiten Spielberg om kunnen ze zijn film bijwerken om een bepaalde "rating" te halen.
De gesneden versie van *We are back*, waarvan de hele plot al zinloos was geworden, heeft Universal vervolgens vertoond aan groeperingen als de Vereniging van Bezorgde Ouders. Daarna is, om die groepen verder te behagen, besloten om er ook nog donzige, kwinkelerende en pratende vogeltjes in te brengen.
Bij Amblin zelf is *We are back* afgeschreven. Spielberg had natuurlijk wel kunnen zeggen: geen cuts, ik neem de artistieke verantwoordelijkheid. Maar dan had hij zelf ook het financiële risico moeten nemen en daar heeft hij niet voor gekozen. Ondertussen dacht iedereen die bij de film was betrokken wel: godsamme! Als de film in die bijgewerkte versie toch flopt, rekent Universal dat wel Spielberg aan. Een Faustiaans contract!
Maar zo gaat het wel vaker. Iets dergelijks is onlangs ook **Sidney Pollack** overkomen. Zijn film *Havanna* is ook door de producers gecut.'

Onzekerheid

'Ik moet dus echt afwachten wat het nu gaat worden, in Hollywood. Ik heb voorlopig een contract voor maar acht maanden getekend, zodat ik eerst nog even de kat uit de boom kan kijken. Misschien ga ik daarna toch wel weer terug naar Disney. Daar hebben ze het voordeel dat ze hun eigen film uitbrengen en dus minder worden beïnvloed door externe producers en financiers. Bij Disney zijn momenteel een aantal grote projecten in voorbereiding. Er wordt nu gewerkt aan *The Lion King*, een tekenfilm die ook al is omschreven als Bambi in Afrika.
Er is voor mij nog zoveel onduidelijkheid over mijn positie bij Amblimation. Ik moet er met één bil op andermans stoel gaan zitten: die van een story-editor die er al langer werkt, en die de scripts aan schrijvers uitdeelt. Ik moet een afdeling formeren, maar krijg ik wel de volmachten om mensen aan te trekken? Universal is er niet in gehoord. En kan ik nog wel goede mensen krijgen als ze zien wat er met *We are back* is gebeurd? Datzelfde lot kan trouwens ook *Balto* nog altijd overkomen.
Er is maar één ding zeker: als ik in Hollywood begin, is er nog niks. Daar heb ik het al over gehad en toen werd gezegd: "Ja, maar in februari of maart wordt er weer een script verwacht." "Ja, maar", denk ik dan bij mezelf, "zó zouden we toch niet meer werken?"
In Hollywood worden beslissingen op zeer opportunistische basis genomen en wat vandaag is toegezegd, kan morgen anders uitpakken. Mij zijn vandaag gouden bergen beloofd, maar dat zijn morgen misschien niet meer dan molshopen. Ik ben nog altijd teveel een calvinistische Hollander om dat te willen negeren.'

Abom en Abel

De verschrikkelijke Abom en Abel is een nooit eerder gepubliceerde strip van **Daan Jippes**, die hij in 1981 op verzoek van **Martin Lodewijk** en **Peter de Smet** maakte voor het blad Titanic.
Onder het motto 'maak maar wat' was het de bedoeling dat *Abom en Abel* een maandelijkse vervolgstrip zou worden. Het is nooit verder gekomen dan vier pagina's en aldus kwam de strip voortijdig aan zijn einde. Achteraf is de maker niet erg tevreden over de strip en hij waarschuwt de lezer van Stripschrift dan ook met een 'disclaim': 'lees het op eigen risico!'.

De Verschrikkelijke
ABOM EN ABEL
door DAAN JIPPES
©1981
WIE WEL EENS VAN HET PARADIJS HEEFT GEHOORD, WEET DAT 'T ER ALLES BEHALVE VERSCHRIKKELIJK WAS...
HET WAS ER WARM, MET VEEL BOMEN, DIE VRUCHT DROEGEN...
WAAROM GING 'T DAN TOCH MIS DAAR, MET DIE TWEE?.. -WAS ALLES SOMS TE PERFEKT?...
WAREN DE VERWACHTINGEN TE HOOG GESPANNEN?
HOE GING 'T VANDAAG, SCHAT?
-REDELIJK VERSCHRIKKELIJK!
DAN MAKEN DEZE TWEE HIER EEN BETERE KANS!
1

KUSJE !
AU!
JIJ MET JE GROTE POTEN !!
WELJA ! BEMODDER DE VLOER OOK MAAR GELIJK KAMERBREED !
--RUSTIG, HÈ !... EN HOU EENS OP OVER MIJN GROTE VOETEN !
- HIER ! - DUIK JIJ MAAR IN JE KRANT, DAN ZAL IK OPHOUDEN OVER WAT IK VAN JE VOETEN VIND ...
... MAAR EVENGOED TOCH LATEN VOELEN, HÈ..!
2.

IK VOEL ME HIER--BINNEN HET PRETTIGST ALS DE BLOEMEN OP DE RAMEN STAAN...
... AAN DE BUITENKANT..!
- KOM JE NOG?
DAAR ROEP JE ME NOU VOOR AAN TAFEL?-- DIE SOEP IS LAUW!!
- OKEE, MAAR VEEL LANGER DAN VIJF MINUTEN HAD 'T NIET MEER GEDUURD!
-- WAT!?! - EEN HAAR IN DE SOEP?
HIER, OP DE VERPAKKING!...: " VERNIEUWDE HARENSOEP - HOGE CONCENTRATIE " --- ... KRIJG JE ER ZEGGE EN SCHRIJVE EEN !!!
- AFZETTERS!
3.

IK DACHT DAT JE DAT ZO'N LEKKERE STOEL VOND..?
ZIE JE ERGENS EEN KUSSEN, SCHAT?
VIND IK NOG STEEDS! -ALLEEN JAMMER DAT IE ZO HARD ZIT!
--MAG IK OOK NOG ES WAT ZIEN!? - ALTIJD WAT MET JOU!---
OKEE, MIJ HOOR JE NIET MEER!
WWND!
ZEI IK 'T NIET? NOOIT GEEF JE ME RUST!
NOU NIET DRAMATISEREN, HÈ.!
NEE-- NOOIT GEEF JE ME RUST!
SSSSSS
4.

dave mckean

CAGES

FOTO WALTER TRUCK

Dave McKean **is een kunstenaar in ontwikkeling. Maakte hij een paar jaar geleden ook commerciële strips, tegenwoordig tekent hij alleen nog waar hij zin in heeft. Het resultaat:** *Cages*, **een strip over een huurhuis en zijn bewoners. Over een nieuw ingetrokken schilder die aanvankelijk radeloos voor zijn witte doek staat of over de schrijver die zijn beste tijd heeft gehad.** *Cages* **is ook visueel een breuk met het voorafgaande werk. Terwijl** *Black Orchid* **en** *Arkham Asylum* **(Batman) in een realistische stijl en gedeeltelijk met behulp van montage op papier zijn gezet, concentreert McKean zich in Cages op een tekenstijl die aan een tekenaar als** José Munoz (*Alack Sinner*, *Billie Holiday*) **doet denken. Wat wil Dave McKean met Cages?**

Je hebt design, illustratie en film gestudeerd. Wat heb je aan de kunstacademie **gehad?**

Dave McKean: Zo'n academie geeft iemand in eerste instantie een hoop technische kennis mee, wat natuurlijk een goede zaak is. Maar zoiets is ook uit boeken te leren. Het belangrijkste is dat de academie je een bepaalde houding leert. Of in ieder geval een manier van denken over hoe problemen opgelost moeten worden. Hoe alles eruit moet zien, hoe (standaard)opdrachten snel en nauwgezet uitgevoerd kunnen worden, hoe je je moet uitdrukken. Praktische zaken, dus. Dat werkt erg inspirerend, evenals de omgang met medestudenten. Zij kennen hetzelfde verlangen en dezelfde spanning en voelen zich op de academie op hun gemak. Dit, in tegenstelling tot de middelbare school waar academiestudenten vaak de enigen in hun klas waren die konden tekenen. Gaat zo'n figuur naar de academie, dan wordt die omringd door mensen zoals hijzelf. Natuurlijk is er competitie, maar daarbij overheerst de constructieve kant. Mijn ervaring is dat studenten elkaar aanmoedigen en zo elkaars vaardigheden verbeteren. Wat erg positief is.

Batman

Waarom wil je niets meer met Arkham Asylum **te maken hebben?**

Met *Arkham Asylum* probeerde ik nieuwe interessante gevoelens te injecteren in een gevestigd genre als de superheldencomics. Ik wilde daar ongeveer zes maanden per jaar voor uittrekken. Dus zes maanden commercieel tekenen op een voor mij zo aantrekkelijk mogelijke manier en dan zes maanden vrij om persoonlijke zaken uit te werken. Voor de dingen, die mij na aan het hart liggen, bestaat namelijk geen grote markt. Daar zou ik niet van kunnen leven. Om te kunnen leven moet ik boekomslagen of illustraties maken. Maar commerciële comics wil ik niet meer maken. Die rommel heeft mij niet lang kunnen boeien. Ik teken nu liever boek- en comicsomslagen dan slechte comics. De mensen blijven echter maar over Batman en *Arkham Asylum* zeuren. Kijk, ik was nooit zo

door
WALTER TRUCK
en
WERNER KURZ

kapot van Batman. Als kind heb ik zijn verhalen niet gelezen. Vandaar dat ik dan ook geen nostalgische binding heb met het personage. Desalniettemin ontstond door deze afkeer een visueel aantrekkelijke persoonlijke visie op Batman. Ik was blij dat ik zijn hele uitrusting, zoals bij voorbeeld zijn gevechtsgordel niet hoefde te tekenen. **Grant Morrison** had van hem een soort diermens gemaakt. In veel plaatjes is er alleen een vage schaduw te zien, een niet-menselijk wezen dat in een gekleurd kostuum gekleed is. De manier waarop Grant hem en de andere karakters heeft behandeld, vond ik erg goed. Ook zijn Joker paste goed in het verhaal. Batman werd altijd alleen maar als een man in kostuum neergezet. Stel ik mij Batman zo in de realiteit voor, dan kan ik er niet in geloven. Het is ongeloofwaardig. Om dit te omzeilen ontwierpen we een, in onze ogen plausibele, Batmanversie. De zwarte cape en de donkere schaduw met de spitse oren hielden we erin. Het gele embleem en de gordel lieten we weg, omdat we er niets mee konden doen. Details van Batmans kostuum, zoals zijn handschoenen, wilden we eerst helemaal niet laten zien. Onze interesse ging meer uit naar Batman als vampier-figuur, als mystiek karakter. Na *Arkham Asylum* heb ik niet meer de behoefte gehad nog zoiets te doen. Daarom wil ik aan deze strip niet al te veel woorden meer vuil maken.

In Engeland zijn er een paar mensen, zoals **Neil Gaiman** en **Alan Moore**, die ooit zeiden: 'we willen niet dat de superheldenstrips gestopt worden. Voor hun avonturen bestaat een markt, dat is oké, net zoals er ook mensen zijn die dat soort verhalen graag verzinnen. Laat ze gewoon met rust'. Die hebben een tamelijk liberale houding ten opzichte van wat er op de markt gebeurt. Het probleem is echter dat Marvel en DC geen liberale houding hebben. Zij willen alles, dat niet door hen wordt uitgegeven, uit de stripwinkels gooien. Zo willen ze nog meer van hun superheldencomics verkopen. Daarom zou ik het toejuichen als er op dit soort comics een bom zou vallen, waardoor ze worden weggevaagd. Ik veracht dit soort comics omdat ze zoveel schade aanrichten. Als het om een paar strips zou gaan dan kan het nog. Er zijn kopers en makers voor. Ze zijn echter inhoudsloos, en destructief voor de afzet van andere strips. Stripwinkels in de

Black Orchid, McKean maakt minder gelikt werk door met z'n commerciele verleden te breken.

Verenigde Staten en Groot-Brittannië verkopen alleen Amerikaanse comics, alleen die verdomde superheldencomics. Het is zeer frustrerend als je tracht daartegen in te gaan.

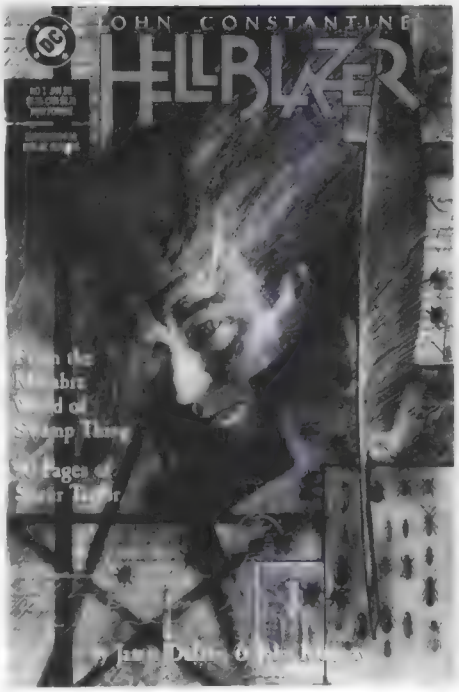

Cages

Waarom ben je aan Cages **begonnen?**
Ik wilde een eigen strip maken. Ik heb drie of vier jaar lang verhalen van anderen getekend. Veel daarvan vind ik nu nog goed. Ik vind *Signal to Noise* goed. Maar ook *Violent Cases*, als ik mij realiseer hoe lang het geleden is. Elk van deze werken heeft zo zijn eigen fouten. mij concentreren om een plaat te maken die persoonlijk en uniek zou zijn en niet een soort derderangs **Herbie Hancock**-plaat. Maar het bleek dat ik niet goed was in het maken van pakkende composities en hapklare brokken muziek. Minder toegankelijke composities liggen mij beter. Zodoende ben ik veel gaan luisteren naar serieuze hedendaagse muziek en 'new music', zoals van **Steve Reich**. Op dit terrein beschik ik over veel ideeën en heb ik het gevoel dat ik mij vrij kan bewegen. Bij jazz is dat anders, zelfs als je het goed kan spelen. Er zijn ontzettend veel goede instrumentalisten die fabelachtige albums volspelen. Maar ze zijn wel aan strikte regels gebonden.
In zekere zin dwong mijn muzikale bewustwordingsproces mij ook om andere vormen met andere ogen te bekijken, zoals illustraties en strips. Vroeger hield ik van realistische dingen. Tegenwoordig vind ik dat niet zo geweldig meer. Zo hield ik van **Bill Sienkiewicz**' strips, maar vandaag de dag doen ze mij niets meer. Ik hou van het werk van **Lorenzo Mattotti**, van *RAW* en **Art Spiegelman** en van alles wat een bepaalde scherpte lijkt te hebben, alles wat niet helemaal uitgewerkt en af is. Het is niet eenvoudig tekeningen te maken die niet perfect zijn. Maar ik doe mijn best.

Pagina uit *Cages*, waarin McKean verschillende tekenstijlen en materialen afwisselt.

Zou je jezelf als intellectuele **kunstenaar bestempelen?**
Dat is moeilijk te zeggen, omdat ik daar vrij vaak over nadenk. Ik pieker erover waarom ik dit werk doe, hoe ik het uniek kan maken en überhaupt uitspraken kan doen. Dus alles wat intellectueel te noemen is. Maar veel dingen waarvan ik hou, zou ik niet intellectueel noemen. Een mooi voorbeeld is **Andrej Tarkovski**, die geldt als een intellectuele filmmaker. Als je hem echter had gevraagd wat zijn films precies uitdrukken, dan was hij jou het antwoord schuldig gebleven. Er waren dingen die een grote betekenis voor hem hadden. Die gebruikte hij op een zeer doordachte en gekunstelde, maar ook hardnekkige manier. Intellect en emotie vormden bij Tarkovski een eenheid. Hij zou nooit iets hebben gedaan dat als een zuiver intellectuele oefening bestempeld zou kunnen worden. Ik streef naar zo'n niveau van communicatie. Ik wil mij dus niet alleen bezighouden met louter intellectuele oefeningen, of met opdrachten die ik enkel met behulp van technische oplossingen uitvoer.
Ze zijn echter zo gemaakt omdat wij er tevreden over waren. Daarom vind ik ze vandaag de dag nog steeds goed. Maar het blijven strips van anderen. Ik wilde een strip creëren die ik zelf met veel plezier zou lezen. Er zijn veel films en romans die ik erg goed vind, maar niet zo veel strips. Ik dacht dus aan een eigen strip die mij iets zou doen. Een uit

***Geheel links*, Als coverillustrator gaat McKean door op de weg die door Bill Sienkiewicz is uitgezet.**

***Links*, Poster voor *Arkham Asylum*, Batman als mystieke verschijning.**

het leven gegrepen verhaal dat qua snelheid langzaam en goed doordacht is. Een verhaal dat tot op zekere hoogte een metafoor voor andere dingen is en waarin thema's behandeld worden die ik interessant vind, zoals jazz en creativiteit. Eigenlijk zocht ik naar een verhaal met alle ingrediënten waarover ik in het café graag klets.

Wat zit er inhoudelijk achter Cages**? Het heeft iets weg van een schetsboek, een soort** mengelmoes **van je ideeën.**

Wel, *Cages* is geen schetsboek maar een verzameling van korte verhalen, aantekeningen en kleine ideetjes. De zin van het verhaal zal echter nog duidelijk worden. Het verhaal komt langzaam op gang. En kost ongeveer 500 pagina's om het helemaal te vertellen.

Het verhaal dat ik vertel is te vergelijken met ... nou ja, het is moeilijk *Cages* aan een strippubliek uit te leggen. Vooral aan de Amerikaanse lezers die gewend zijn dat er op elke bladzijde ontzettend veel gebeurt. Het is net als het verschil tussen een **Steven Spielberg**-film, waarin een gigantisch ruimteschip uit de hemel komt, en een film van **Ingmar Bergman** waarin de belangrijkste gebeurtenis het verwijderen van een draadje van een hemd is. Deze manier waarop dingen met de realiteit worden verbonden, fascineert mij meer dan grootse avonturenverhalen.

Cages is ook een soort dagboek dat bijhoudt waar ik mij op een bepaald moment bevind. Zo fungeert het als een aantekening van mijn gedachten omdat ik het gevoel heb dat ik het afgelopen jaar totaal ben veranderd. Mijn houding tegenover strips heeft zich compleet veranderd. Dit geldt evengoed voor mijn standpunten over kunst, de illustratie in het bijzonder. Zelfs mijn muzieksmaak is veranderd. Het was allemaal heel eenvoudig toen ik van school afkwam. Ik maakte strips die goed werden ontvangen. Ik kreeg erkenning en won diverse prijzen. En het is echt heel makkelijk om te denken 'oké, dat schijnt succes te hebben, dus daar ga ik in verder'. Ik wou juist de hele zaak achter mij laten en zeggen: 'oké, zoiets kan ik en nu wil ik iets totaal anders maken'.

Heroriëntatie

In wat voor opzicht is uw muzikale voorkeur veranderd?

Ik heb altijd van jazz gehouden; dat is nog steeds zo. Ik werd mij echter bewust van mijn grenzen als jazzpianist toen ik een platencontract kreeg. Het werd mij opeens duidelijk dat ik een album moest opnemen; dat ik naast alle door mij vereerde jazzlegenden in de platenbakken zou staan. Ik moest

Waar staat de titel Cages **voor?**

Bij de titel gaat het alleen om een naam die ik voor alles kan gebruiken. In *Cages* gebeuren twee dingen. Aan de ene kant worden heel eenvoudige verhaaltjes verteld, die zich in een zeer kort tijdsbestek afspelen. Aan de andere kant is er de surrealistische cover en de vreemde titel *Cages*. Bovendien heb ik geprobeerd een paar sequenties in te bouwen die raadselachtig overkomen. Ik hoop dat de mensen het verhaal toch blijven lezen en aan het einde de samenhang ontdekken.

Ben je tevreden over de reacties op Cages**?**

Ik ben tevreden. De mensen komen naar mij toe en zeggen wat zij ervan vinden. Tot op zekere hoogte ging het mij daar helemaal niet om. Ik wilde alleen iets maken dat mij zou bevredigen. Desondanks vind ik het wel leuk. Minder blij ben ik overigens met de verkoop, al valt die me niet helemaal tegen. Ik heb de hoop echter niet opgegeven. In deze door recessie geteisterde wereld is het niet eenvoudig zo'n produkt te verkopen, vooral als het meeste geld aan superheldencomics wordt uitgegeven. Ik ben blij dat ik nog zoveel exemplaren ben kwijtgeraakt. En ik heb een trouwe lezersgroep gevonden die elke koersverandering van mij volgt.

(Vertaling: Gerard Zeegers, Data-entry: Ruud Booms, Bewerking: Michel Nadorp)

Zowel bovenstaand interview als de overige informatie werd eerder gepubliceerd in het Duitse fanzine ICOM Info.

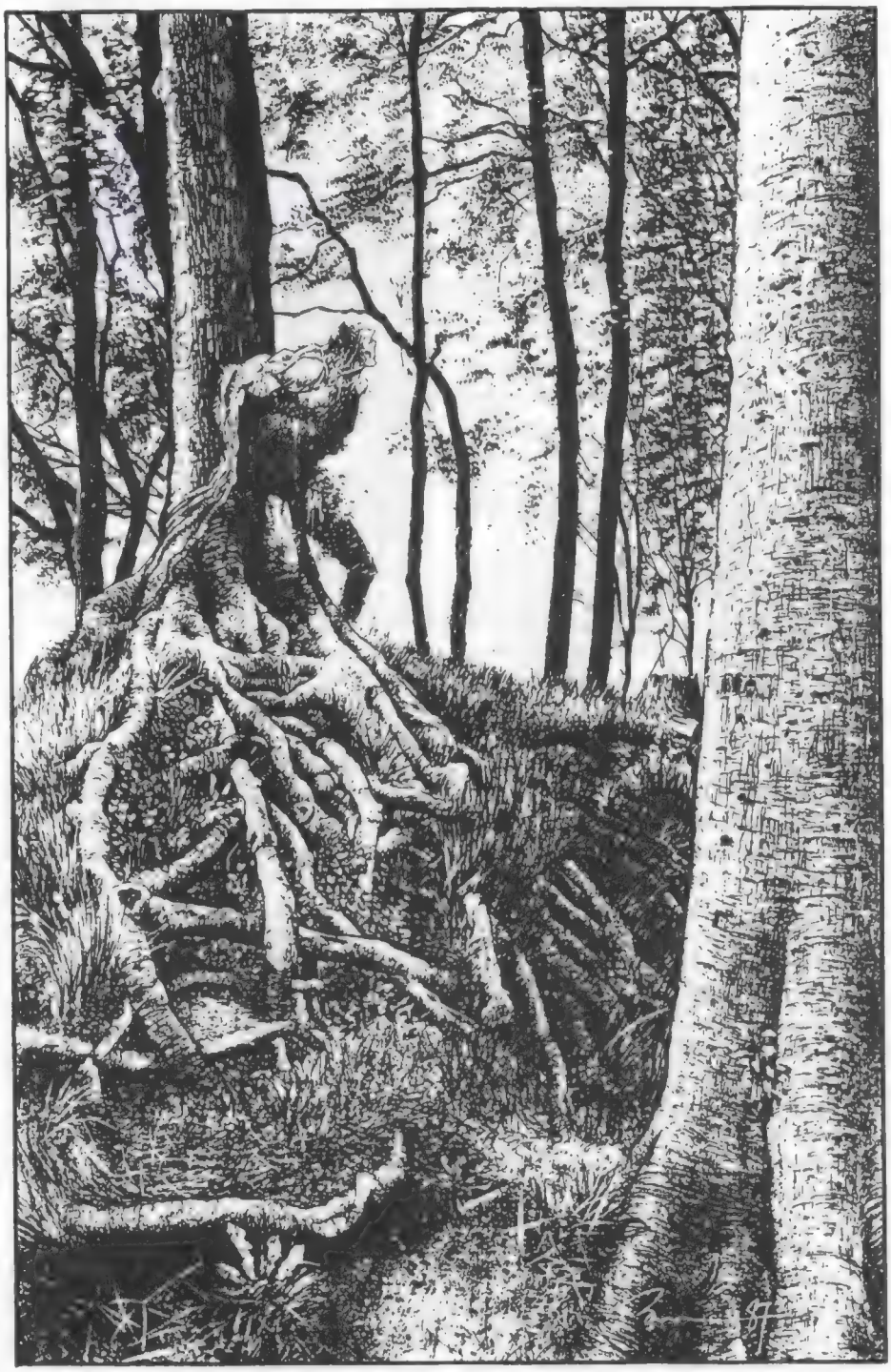

***Swamp Thing*, de eerste illustratie die McKean voor DC maakte.**

Superhelden ... Nee, bedankt!

Dave McKean *werd in 1963 in Maidenhead, een plaats in het Zuidengelse graafschap Berkshire, geboren. Van 1982 tot 1986 studeerde hij aan het Berkshire College of Art and Design. Na het College vond hij moeiteloos werk en kon hij meteen aan de slag als illustrator.*

'Niet zozeer voor tijdschriften alswel met boekomslagen voor bedrijfsberichten, jaarbalansen en albumcovers. Ik heb veel voor uitgeverij Pan Books gemaakt. Al hun horror en fantasycovers zijn van mij. Ook de cover van ***Neil Gaiman****s boek* Don't Panic *heb ik ontworpen. In de loop der tijd zijn daar de meest uiteenlopende dingen bij gekomen' weet McKean te vertellen. Kort na zijn opleiding keerde hij terug naar de academie om daar anderhalf jaar les te geven. 'Ik gaf cursussen in tekenen, schilderen, audiovisuele lessen en film'. Tekeningen zijn maar een deel van Dave McKeans artistieke uitingen. 'Tekenen heb ik altijd leuk gevonden. Maar nog liever speelde ik jazz. Tot ik naar de kunstacademie ging, was dit eigenlijk mijn eerste liefde' zegt hij. Dave McKean speelt ook piano. Hij trad op in verschillende bands, nam deel aan jazzfestivals en componeerde stukken voor videoclips en reclamespotjes. Desondanks werd hij geen beroepsmuzikant. Hij had te weinig tijd en bovendien moest er brood op de plank komen dat hij verdiende met het maken van illustraties. 'Maar ik ben door mijn fascinatie voor muziek niet in staat iets commercieels of populairs te maken. Daarom is het ook veel moeilijker om mijn geld als muzikant te verdienen'.*

McKean publiceerde voor het eerst in Meanwhile, *een blad dat hij samen met wat vrienden op het college maakte. Dave tekende* Josef, *een strip over een futuristische politie-agent die op zwevende schijven reisde en in een stad woonde die zo uit de film* Blade Runner *zou kunnen komen. In de vier nummers die van* Meanwhile *bestaan verbeterde Dave zijn tekenstijl en lay-out met verhalen zoals* Beasties. *Bovendien kon hij zijn vaardigheden tot een volwassener niveau ontwikkelen.*

Tijdens zijn werkzaamheden als illustrator werd McKean benaderd door het blad Borderline, waarvoor hij de strips The Fox *en* Going to California *tekende. De laatstgenoemde strip was geschreven door* ***Neil Gaiman****, met wie Dave bevriend raakte. Zij werden gepolsd om voor Escape een kort verhaal te maken. Dat liep nogal uit de hand en resulteerde uiteindelijk tot de graphic novel* Violent Cases *waaraan hij meer dan een jaar heeft gewerkt.*

In Violent Cases *construeert Neil Gaiman, aan de hand van de ervaringen uit de kindertijd van de verteller, het leven en lotgevallen van* ***Al Capone****'s osteoloog ('Ik ben een arts, die de botten in het lichaam daar neerzet waar ze horen' zegt de dokter en legt het kind uit wat een osteoloog is). Door de presentatie van een paar pagina's uit* Violent Cases *verwierf McKean de opdracht* Hellblazer*-covers te maken voor de Amerikaanse uitgeverij DC.*

Met Black Orchid *volgde in 1988 een driedelige serie voor DC, ook weer naar een scenario van Neil Gaiman. Het is McKeans eerste ontmoeting met de superhelden. Het verhaal begint met een moord; het motief bepaalt tot het einde de afloop: wie was de superheldin, die op de eerste bladzijden zeer*

DAT HOORDE BIJ HAAR KARAKTER MR LINDEN, HAAR VADER MOET ONTZETTEND KWAAD OP HAAR GEWEEST ZIJN ZE MOCHT EEN WEEK LANG NIET NAAR BUITEN

Black Orchid

onheldhaftig het loodje legt? Kort daarna werd het boek Arkham Asylum *uitgebracht, waarin* ***Grant Morrison*** *de vraag onderzoekt in welke mate Batman, die gestoorde criminelen achter slot en grendel zet, zelf niet een psychopaat is. Met gebruikmaking van waterverf, inkt, acrylverf, wasco en verschillende soorten papier ontstonden collages en beelden die grote indruk maken. 'Dit hier bij voorbeeld is een foto, die uit een fossielenboek komt. Ik heb hem vergroot en opnieuw gearrangeerd. Vervolgens werd het op een grondvel geplakt en overgeverfd en in de compositie verwerkt' legt McKean uit bij het doorbladeren van zijn boek. 'Of dit hier: een verroeste metaalplaat waarop een horloge ligt, dat door rode katoen en tandwielen omringd is'. Daarna neemt McKean afscheid van dit deel van het stripuniversum. Hij blijft echter covers voor DC maken. Meer persoonlijke expressie kan McKean kwijt in de* Snapshots*-pagina in* Heartbreak Hotel *en in* Signal to Noice *dat in* The Face *verscheen (in het Nederlands als* Ruis bij Sherpa*, auteur: Neil Gaiman).* Cages, *ten slotte, is een serie die hij momenteel zelf schrijft en tekent. De strip verscheen bij de Amerikaanse uitgeverij Tundra, maar zal in de nabije toekomst – nadat Tundra onlangs is overgenomen door Kitchen Sink – bij laatstgenoemde uitkomen. Een creatie waarover hij duidelijk tevreden is.*

AGENDA

t/m 27 februari
Expositie 'Jean-Léon Huens (1921-1982)',
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
t/m 28 februari
Expositie Paul Bodoni (Werk uit Zweden), Open Haven Museum, K N S M -laan 311, Amsterdam (open: wo/do-vrij/zo 13-17 uur, info. 020-6205522)
t/m 28 februari
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden
t/m 2 maart
Festival 'Andersons Are Go!', Overzichtsprogramma van alle marionettenproducties van Gerry & Sylvia Anderson, Cinematheek Haags Filmhuis & Theater aan het Spui & World Wide Video Centre (Spuicomplex), 's-Gravenhage
t/m 26 maart
Expositie Ever Meulen, '127 Humo-prenten', Galerie Lambiek, Kerkstraat 78, Amsterdam
t/m 27 maart
Expositie 'Abondance in strips' (Het kaartspel in het stripverhaal), Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, Turnhout, België
t/m 8 mei
Expositie 'Arctic light and darkness of: De jonge strip uit Finland', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
27 februari
5e Strips Ruil- en verzamelbeurs, Vlaamse Beurs, Vlaamse Kaai 83a, Antwerpen, België
1 t/m 31 maart
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Kerkstraat 2, Zeewolde
1 maart t/m 1 mei
Expositie 'Robert Wuyts Scorpio in Massailand', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
13 maart
9e Leidse Stripdag, Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden
18 maart t/m 14 augustus
Expositie 'Kat en Muis. Spiegelmans Maus', Joods Historisch Museum, Jonas Daniel Meyerplein 2-4, Amsterdam
26 en 27 maart
4ème Salon de la Bande Dessinée, Maisons-Laffitte, Frankrijk
april-augustus
Expositie 'Marten Toonder, tekenaar in oorlogstijd', Verzetsmuseum Amsterdam, Lekstraat 63, Amsterdam
1 t/m 30 april
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Torenplein 8, Oosterhout
2 t/m 6 april
2e Stripweek, Zaal Witte Burg, Witte Burg 1, Oostduinkerke, België
4 april
6e Delftse Stripdag, Congres- en partycentrum Delftstede, Phoenixstraat 66, Delft
1 t/m 31 mei
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Oude Klapstraat 80, Wijchen
3 t/m 29 mei
Expositie 'De laureaten van de Belgische Kamer der Experten in Stripverhalen' Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
10 mei t/m 4 september
Expositie 'De bende van Jojo', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
12 t/m 15 mei
Art in Prague, Palace of Culture, Praag, Tsjechie
21 mei t/m 14 augustus
Expositie 'De wereld van Bruintje Beer', Teylers Museum, Spaarne 16, Haarlem
30 mei t/m 28 juni
Expositie van een selectie uit het 8e Nederlands Cartoonfestival, Thema Telecommunicatie, Gebouw Noord-Holland, Haarlem
31 mei t/m 28 augustus
Expositie 'Willy Vandersteen, een jonge belofte', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
1 t/m 5 juni
Expositie Enki Bilal, Galerie Année, Jacobijnestraat, Haarlem
1 t/m 30 juni
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', Openbare Bibliotheek, Waterlandlaan 50, Purmerend
3 t/m 5 juni
Stripdagen Haarlem, Haarlem
3 juni t/m 24 juli
Expositie Lorenzo Mattotti, Vleeshal, Grote Markt 16, Haarlem
4 juni
Expositie 'P O S S E ', Discotheek Stalker, Haarlem
4 en 5 juni
De Sjors en Sjimmie Stripblad-dagen, Kindermanifestatie, Concertgebouw, Klokhuisplein 2, Haarlem
1 t/m 31 juli
Expositie 'De andere wereld van Marten Toonder', P I Marwei, Hoistmeerweg 7, Leeuwarden
16 juli t/m 7 augustus
9e Stripfestival Koksijde, Casino-parking, Koksijde, België
4 t/m 7 augustus
San Diego Comic Convention, San Diego Convention Center 111 West Harbor Drive, San Diego, U S A
6 september t/m 6 november
Expositie 'Giles tekende de bevrijding van Brussel', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België
14 t/m 16 oktober
De Stripdagen, Turfschip, Breda
25 oktober 1994 t/m 8 januari 1995
Expositie 'Mitter, een Luiks kunstenaar'
Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 20, Brussel, België

Met zijn post-prenatale vrije associaties rond het thema superheldenpulp zinspeelt Ben Bits in zijn column uit Stripschrift 8 (1993) niets meer en minder dan op een hoge mate van debiliteit die hij veronderstelt aanwezig te zijn bij 'de heer Gary Groth'. Groth is de hoofdredacteur van The Comics Journal, het enige strip-opinieblad dat ik ken met tanden en kloten en dat nooit te schijterig is deze te tonen. Controversieel en provocerend, maar altijd de vingers op rotte plekken leggend indien nodig. Waar haalt Bits trouwens het lef vandaan de integriteit van een man ter discussie te stellen die zijn Marvel-antipathieën nooit onder stoelen of banken heeft gestoken? En Bits heeft daarbij ook nog het lef om een indirecte samenhang te suggereren alsof The Comics Journal gewelddadige geestdodende potentatenstrips voor de herkauwende massa zou propageren! Ik verdenk Bits ervan nog nooit een Comics Journal te hebben gelezen; wellicht kreeg hij nummer 152 (augustus '92) per toeval onder ogen. Zijn denigrerende en suggestieve opmerkingen mogen niet onweersproken blijven.

Welnu. In zijn editorial van nummer 152 zegt Groth helemaal niets over de toenemende debilisering van de Amerikaanse strip. Dat proces legde hij reeds eind jaren zeventig in diverse redactionele filippica's bloot. Integendeel. Waar het Groth om gaat, en altijd om zal blijven gaan, is het verzet tegen de markt verziekende en leesplezier bedervende speculatiedrift benevens het verkopen van lucht ('lezen staat de verkoop in de weg'). Dat moet nu eindelijk voor eens en voor altijd een halt worden toegeroepen. Groth pleit duidelijk voor inhoud, niet voor spektakel, media-hype en superlatieven in de zin van oplagecijfers. Onvoorwaardelijk en met niet aflatende ijver schaart hij zich aan de zijde van de lezer, niet aan die van de speculant. Ik vind het in deze toch al zo zorgwekkende tijd heel moedig van Groth dat hij zich blijft afzetten tegen deze 'nieuwe cultuur van analfabetisme'. Dat Bits dan vervolgens met geveinsde verbazing sist 'dat die vent daar pas na 151 nummers achter is gekomen' staat misschien wel lekker grof in de bek maar de stank is er niet minder om.

Je kunt rustig stellen dat dankzij Groths redactionele beleid en strijdvaardigheid begin jaren tachtig een nieuwe generatie stripmakers het medium ànders (individualistischer) is gaan invullen. Toen hij eenmaal de Hernandezjes in zijn fonds (Fantagraphics) had was de trein niet meer te stoppen: auteursstrips zagen het licht – tientallen alternatives uitgegeven door independents. (Herinnert u zich de comix-scene nog, Bits?) En bijna allen schatplichtig aan pioniers als Crumb, Spiegelman en Pekar.

In zijn stuiterend stukje woorddiarree haalt Bits een 'recensie' aan van een boekje van Charles Burns en suggereert langs deze lijn een verband met The Comics Journal. Larie. Burns is géén assemblagelijnslaaf, maar een eigenzinnig en oorspronkelijk auteur (zij het met een tikje morbide fascinatie). Het vermoedelijk uit een distributiecataloogje overgeschreven tekstje is een exemplarische methode van informatieverschaffing voor een laf en de hielen van de industrie likkend weekblaadje als de Comics Buyer's Guide, doch niet voor The Comics Journal. Een 'recensie' in dit blad, Bits, let maar weer even op, is altijd veelomvattender en analytischer dan een inhoudsloos 2-regelig stukje. Soms meer dan twee bladzijden lang, welzeker! Kom daar in de Nederlandse vakpers maar eens om. (Overigens, Groths 'redactioneel kolommetje' zijn er dus feitelijk twaalf, uitgesmeerd over vier bladzijden ...)

Bits heeft ook nog de gore moed een link te leggen naar 'het immer stijgende aantal zelfdodingen onder jongeren' ten gevolge van – hoe is het mogelijk! – de excessieve lectuur van Charles Burns-comics. (Schrijver doelt waarschijnlijk op het meest recente geval van een domme kleuter die na de bezichtiging op tv van Beavis & ButtHead-tekenfilmpjes zijn ouderlijk huis in de hens zette.) Een onzindelijke gedachte, want hier wekt Bits immers de schijn dat een causaal verband tussen stripconsumptie en criminaliteit aanwezig is. Zo die invloed al bestaat, is zij relatief klein, derhalve verwaarloosbaar. Terug dus in de categorie mythevorming. Een volkomen achterhaalde en vruchteloze discussie! Bits doet er verstandiger aan een irrelevante opmerking als deze voor zich te houden.

Het is ook eigenlijk geen wonder dat Bits aan bewustzijnsversmalling lijdt, gezien de ruimte die Stripschrift bijna maandelijks ter beschikking stelt aan kritiekloze propagandasmeer voor superheldenboekjes met een hoog collectability-gehalte. Hier haalt Bits kennelijk zijn informatie vandaan. Dit, terwijl nota bene al tien jaar lang de niet te stuiten opmars van de introspectieve, al dan niet autobiografische slice of life-comic (Belangwekkende vertegenwoordigers van deze richting zijn: Peter Bagge (Hate), Dan Clowes (Eightball), Roberta Gregory (Naughty Bits), Jim Woodring (Jim), Terry LaBan (Cud), Dennis Eichhorn (Real Stuff), Harvey Pekar (American Splendor), Dylan Horrocks (Pickle), Seth (Palookaville), Eddie Campbell (Alec), Lloyd Dangle (Dangle), Peter Kuper (Bleeding Heart), Chester Brown (Yummy Fur), Mary Fleener (Slutburger), Colin Upton (Big Thing), Sylvie Rancourt (Melody), Joe Sacco (Palestine), Diane Noomin (True Glitz), Scott Russo (Jizz), Julie Doucet (Dirty Plotte), Joe Matt (Peep Show), David Chelsea (David Chelsea in Love), Dennis Worden (Stickboy), David Mazzucchelli (Rubber Blanket) en diversen (Drawn & Quarterly).),

***Blind Date* uit Rubber Blanket door David Mazzucchelli**

en alle hoopgevende ontwikkelingen in de marge vandien (mini-comics), straal genegeerd worden. Het zijn auteurs om geducht rekening mee te houden, aangezien te voorzien valt dat deze groep getalenteerden een voorhoedegevecht levert. De uitslag kan wel eens bepalend zijn voor het toekomstig profiel van de Amerikaanse strip. Met Gary Groth als bezielende en geen diatribe schuwende tambour-majoor!

En over Europa gesproken, wier stripproduktie Bits kennelijk hoger inschat dan de Amerikaanse vanwege haar 'originaliteit' en 'persoonlijke betrokkenheid' (versus dus het Amerikaans vercommercialiseerde formuledenken): Is Vandersteen dood? Geen nood, Suske & Wiske gaan door. De lezer kan zelf dit rijtje naar believen aanvullen. Volgende keer nog zo'n column vol onkunde, ongein en onbegrip en het snot valt van verdriet op m'n hielen. Mag ik alvast een teiltje?

Anton Hermus, Utrecht

Franka 11:
De vlucht van de Atlantis

Kuijpers
Big Balloon 1993
ISBN 90-542-5014-3
Prijs f 9,95 / Bfr.180
f49.95 Bfr.920 (luxe h.k.
(48 pagina's, kleur, s.k. & luxe h.k.)

Welk verhaal boeit meer dan dat waarin een mysterie wordt opgelost? Wat is heerlijker voor een lezer dan dat zijn door het raadsel getergde brein in de loop van een aangenaam relaas verlichting vindt middels opheldering?
Iets dergelijks moeten **Agatha Christie**, **George Simenon** en **Henk Kuijpers** zich hebben afgevraagd voor zij aan het schrijven van hun verhaal begonnen zonder het antwoord te vinden. Vervolgens schetsten zij een situatie die alleen maar vragen opriep en groepeerden zij er enkele personen om heen, om uiteindelijk hun beroemdste creaties – Hercule Poirot, Commissaris Maigret en Franka – als stralend middelpunt in hun enigmatische verhaal te laten fungeren.
Als de lezer Franka volgt tijdens een bloedhete dag kan hij niet anders dan zich afvragen wie Magnus Ax was, de man wiens dood op muurkrant en radio wordt aangekondigd. En als blijkt dat hij een schatrijke reder was rijst de vraag wat zijn droom was waar door hem zo verschrikkelijk veel belang aan werd gehecht. Franka zoekt met een nieuwverworven vriendin naar de antwoorden en een oud verhaalprincipe blijkt zo nog niets aan waarde te hebben verloren. En dan zijn er natuurlijk nog die prachtige tekeningen van Kuijpers: schoon, helder gecomponeerd en met veel verbeeldingskracht en gevoel voor humor gemaakt. De onderhoudende karakters flitsen er door heen, steeds meer prijsgevend van het boeiende raadsel van Magnus Ax. En als dat eenmaal is opgehelderd blijkt bovenal dat Nederland blij mag zijn met een meesterverteller en visueel artiest als Henk Kuijpers. De luxe editie bevat 48 extra pagina's met achtergrondinformatie.

HW

****

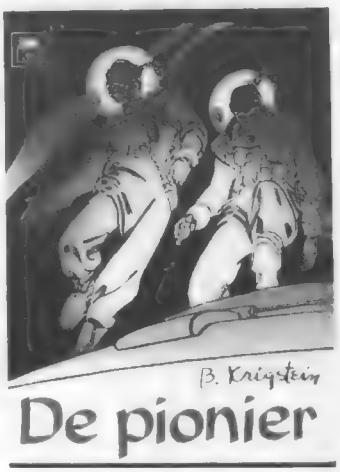

De pionier

Krigstein
Sherpa 1993
ISBN 90-72995-44-9 (gewone editie, nummers 100 t/m 500)
ISBN 90-72995-45-7 (editie met zeefdruk, nummers 1 t/m 99)
Prijs f50 / Bfr.1000
f99 / Bfr.1980 (editie met zeefdruk)
(40 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Uitgeverij Sherpa heeft met *De pionier* een tweede album met verhalen van **Bernie Krigstein** uitgebracht. Krigstein is vooral bekend geworden om de strips die hij in de jaren '50 maakte voor EC, de stripuitgeverij van **William Gaines**. Hij tekende suspense-achtige verhalen voor comicmagazines als Weird Science Fantasy, Weird Fantasy en The Vault of Horror. De samenwerking met EC werd halverwege de jaren '50 verbroken door onenigheid over het aanbrengen van wijzigingen in een verhaal. Krigstein keerde vervolgens de stripwereld de rug toe en koos voor een verdere carrière in de schilderkunst. In 1990 overleed hij op 71-jarige leeftijd
Krigstein heeft zelf nooit verhalen geschreven. Hij kreeg ze altijd aangeleverd, onder meer van de EC-medewerkers **Johnny Craig**, **Carl Wessler** en **Al Feldstein**. De kracht van Krigstein lag in de uitwerking ervan. Hij gaf zijn verhalen een dramatische lading mee die maar door weinige andere striptekenaars is geëvenaard. Krigstein wilde meer dan alleen de aangeleverde scripts in stripvorm omzetten. Hij zocht naar manieren om het dramatisch hoogtepunt het meest tot zijn recht te laten komen. Eén van zijn sterkste punten ligt in de uitgebalanceerde opeenvolging van beelden, waarbij veel aan de verbeelding van de lezer wordt overgelaten. Totaalshots worden opgevolgd door close-ups, zijaanzichten of andere gezichtspunten, beelden vol symboliek met snel opeenvolgende (gevechts)scénes, volle decors met zwarte en grijze vlakken. De lezer wordt door het ritme van het verhaal gegrepen en meegevoerd naar de climax.
In *De pionier* zijn in totaal zes vertellingen opgenomen. Niet alle zes zijn even sterk, maar een aantal prachtvoorbeelden is zo op te noemen. Het openingsverhaal *Slavenschip* bij voorbeeld, waarin de bemanning van het schip zelf zal meemaken wat het betekent om als slaaf behandeld te worden. Of *Het verlaten schip*, waarin op een zeer subtiele manier het besluit van een man in gewetensnood wordt beschreven. Het titelverhaal spant de kroon. Hierin komen we als het ware in de gedachtenwereld van een waanzinnige geleerde terecht. Pas aan het einde van het verhaal kom je tot de ontdekking dat het niet om de zegetocht maar om de dodengang van de professor gaat. Een bijzondere vermelding is ook nog op zijn plaats voor *Het monster uit de vierde dimensie*. Krigstein tekende dit verhaal voor een aflevering van 3-D EC Classics.
Krigstein werkte niet vanuit één stijl, maar liet dit van het verhaal afhangen. De ene keer koos hij voor een strakke lijn, de andere keer voor een meer schetsmatige aanpak. Oppervlakkigheid wilde hij vermijden. Zijn tekenwerk is daarom niet met één oogopslag te doorgronden, maar moet zich laten lezen. Hij benaderde het stripverhaal als een medium met eigen uitdrukkingsmogelijkheden. Wat voor moois dat kan opleveren kan de lezer in *De pionier* terugvinden.

RS

***

Piwo 1: Het houten paard

Vandersteen
Standaard 1993
ISBN 90-02-19363-7
Prijs f44,90 / Bfr.795
(80 pagina's, zwart/wit, h.k.)

Volgens de overlevering schiep **Willy Vandersteen** het eerste verhaal van het houten paard *Piwo* in zeven dagen en zeven nachten, een haast goddelijke prestatie. Dit avontuur, gemaakt in 1942, werd door Uitgeverij Ons Volk een jaar later uitgebracht. In 1944 verscheen het tweede album – *Piwo en de paardendieven* – en in 1946 het derde album: *Piwo bij de Zoeloes*. Uit striphistorisch oogpunt is de gebundelde heruitgave van de drie Piwo-verhalen een interessante gebeurtenis. De Piwo-albums waren voor Vandersteen zijn eerste stripboeken die in de boekhandel verschenen. Hij droeg ze een warm hart toe. Daarnaast biedt de bundeling, met als titel *De avonturen van Piwo, het houten paard*, de kans om kennis te maken met het vroege werk van Vandersteen.
Piwo is een houten speelgoedpaard dat door de totem van de Bonga-Indianen tot leven wordt gewekt om waar ook ter wereld paarden te beschermen. In het eerste verhaal moet Piwo het opnemen tegen de Bonga's die hun paarden slecht verzorgen en willen verkopen. Het tweede verhaal gaat over de strijd van Piwo tegen de paardendief Jim Krak en zijn kornuiten. Bij het derde verhaal komt Piwo in Zuid-Afrika terecht, alwaar hij de Boeren helpt in hun treffen met de vijandige Zoeloes.
Het eerste aspect dat tijdens het lezen opvalt is de gedateerdheid van de verhalen. Kwaaie en dommige Indianen die van vuurwater houden, Piwo die samen met de Boeren Kaffers over-

wint: het zijn verhalen die, in vergelijking met andere strips uit die tijd en latere Vandersteen-verhalen, een grote naïviteit uitstralen. Hiertegenover staat weer het opvallend moderne hoge tempo waarin de verhalen worden verteld. De verhalen staan bol van actie en dramatiek en de lezer verveelt zich geen moment. Verder zijn er al elementen terug te vinden die kenmerkend zijn voor het hele oeuvre van Vandersteen: de eenvoudige, efficiënte tekenstijl die geheel in dienst staat van het verhaal, de volkse humor en de onbegrensde fantasie. En het is deze kennismaking met een rasverteller in wording die deze heruitgave boeiend genoeg maakt.

RS

**

Sioban 1: De klaagzang van de verloren gewesten

Rosinski & Dufaux
Dargaud 1993
ISBN 90-6793-348-1
Prijs f 9,95 / Bfr. 199
(58 pagina's, kleur, s.k.)

De lezer van dit boek dient te beschikken over een behoorlijke dosis stressbestendigheid. Het verhaal zit vol symboliek van de strijd tussen goed en kwaad en flitst tussen verschillende realiteiten heen en weer. De makers van het album spelen met onze verwachtingen; de lezer wordt op zichzelf teruggeworpen en regelmatig op het verkeerde been gezet. Dit maakt het verhaal onvoorspelbaar en interessant.
In het boek spelen **Grzegorz Rosinski** en **Jean Dufaux** met extremen. Landschappelijk valt de grote overgang van de door de goden gevormde kustlijn naar het glooiende open landschap op. Ook de opgevoerde figuren vertonen vreemde extremen, uiteenlopend van een ondeugend kleine Zog, een goddelijk onschendbare, een op een heilige missie zijnde genade-ridder, een volwassen geworden dochter, een bezorgde moeder tot aan een kwaadaardige oom. De bestuursvorm in het land is boosaardig onderdrukkend. Men is wachtende op de verlosser, hij/zij die de klaagzang hoort.
Zoals het er nu naar uitziet zal dochter Sioban de verlosser worden, vermoedelijk bijgestaan door de genade-ridder. Sioban wordt zich bewust van haar voorbestemming. De moeder moet haar dochter loslaten. Om haar toch enigszins te behoeden geeft ze zich aan lord Blackmore, de verpersoonlijking van het kwaad, nadat hij de belofte van bescherming heeft gedaan. Wederom een omkering van kracht en macht. Lord Blackmore, afkomstig uit de onderwereld, wordt aangestuurd door moeder O'Mara ter bescherming van haar kind Sioban. Dit kind is, als toekomstig verlosser, de vertegenwoordiger van het goede. Ook het conflict tussen Sioban en Scalag, een gast

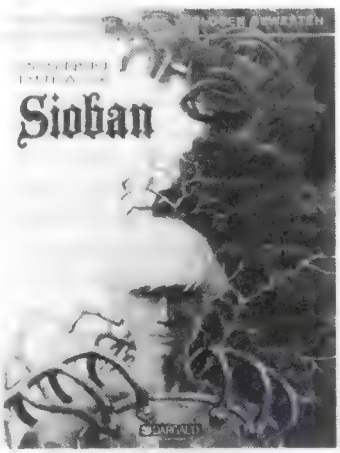

van Blackmore, is een voorbeeld van de strijd tussen het goede en het kwade. In eerste instantie lijkt het conflict in de kiem gesmoord door een verbluffend staaltje conflicthantering van Sioban. Niets blijkt echter minder waar, daar het gevecht een vervolg krijgt in de schuur. Hier laat Sioban zien een betere krijger te zijn dan haar tegenspeler omdat zij zichzelf beter onder controle heeft. Scalag laat zich leiden door zijn emoties, wordt kwaad en overleeft het duel niet.
Deze door meerdere realiteiten beheerste wereld, waarin goed en kwaad strijd leveren, weet bijzonder te boeien. Doordat het verhaal zich op een subtiel niveau afspeelt roept het boek meer vragen op dan dat het antwoorden geeft. Dit maakt nieuwsgierig en nu al kijk ik uit naar het vervolg.

TI

***

Het Ibismeisje

Lax & Giroud
Dupuis 1993
ISBN 90-314-1540-5
Prijs f 24,95 / Bfr. 450
(80 pagina's, kleur, h.k.)

Scenarist **Frank Giroud** vertrok in 1990 voor twee weken naar Roemenië en hield zijn oren en ogen daar goed open. Druk aantekeningen en foto's makend, al met een verhaal in zijn achterhoofd, werkte hij aan het plot voor een realistische politieke strip waarin een schitterende lovestory verwerkt zit: *Het Ibismeisje*. Tekenaar **Christiaan Lacroix** (Lax) visualiseerde het uitgebreide documentatiemateriaal, pogend de sfeer van het Roemenië van de periode rond de afzetting van **Nicolae Ceausescu** zo getrouw mogelijk weer te geven. Met zijn aquareltechniek en zijn heldere tekenstijl slaagde hij daar in op een manier die alle waardering verdient.
Lange rijen voor lege winkels, de dreiging van de Securitate, de gaten in de Roemeense vlaggen, de vreugde van de revolutie, de teleurstelling achteraf; alles zit verwerkt in dit tijdsdocument. Zelfs de vernietigde boerendorpen en de schoonheid van de Donaudelta ontbreken niet in het verhaal dat draait om de literatuurdocent Stoian Mirtzu die na tien jaar gevangenis de reden voor zijn arrestatie zoekt. De sleutel licht bij een oud-leerlinge waar hij een haast

obsessieve liefde voor voelt. Helaas zit ook zij verward in de intriges van het totalitaire bewind waardoor zij haast onvindbaar lijkt.
Het Ibismeisje is een stripalbum over gewone mensen in een abnormale situatie. Het is een politieke aanklacht, een stemmige sfeertekening, een liefdesgeschiedenis en een kunstwerk. En allerbelangrijkst: het is een goed leesbaar en prachtig vormgegeven stripverhaal dat de lezer bij zijn lurven pakt en in een raadselachtig avontuur betrekt.

HW

***

Gully Traver

Varenne
Casterman 1993
ISBN 90-303-8466-2
Prijs f 22,90 / Bfr. 425
(88 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Een zeemeermin met benen ontstijgt de golven. En Gully Traver weet niet waarom hij juist die dag op het strand is. Hij neukt haar en slaat een 'zandracer' dood. Zo begint zijn relaas. Maar op driekwart van het avontuur weet hij het nog steeds niet. Het bevreemdend gezelschap waarmee hij langs de vloedlijn trok, is ondertussen in zee verdwenen. Alles wordt minder en minder tastbaar. Gully Traver 'navigeert in grensgebied'. De laatste bladzijden danst hij met een dame in wit, een bevallige nimf in spreidstand tussen onweerswolken. Zij zweven en **Alex Varenne** lijkt ervan overtuigd, dat de lezer nu het antwoord op Travers wezensvraag weet. Maar dan heeft hij buiten mij gerekend.
Reisverhalen zij er in geuren en kleuren, met of zonder eind,

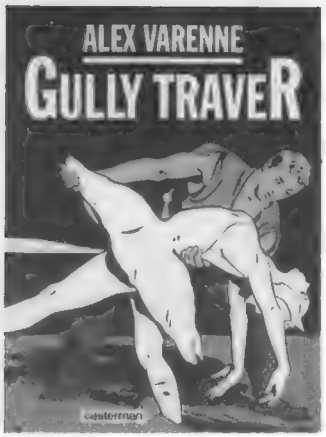

boordevol natuurschoon of met gevoel voor de bovennatuur: de metafysische reis. Neem **Conrad**, **Céline**, **Kerouac**, **Proust** voor mijn part – en ik ben meteen overtuigd, dat een reis verder kan gaan dan voetstappen op gloeiend asfalt, koortsachtige doelloosheid, of een familiebezoek. Maar Varenne suggereert alleen een metafysische reis. Het anagram van *Gulliver's Travels* is een zwaktebod. Traver reist niet, hij beweegt – in de meest amorfe zin van het woord. Het scenario van *Gully Traver* parasiteert op het reisverhaal, maar is naar mijn idee niet eens een verhaal. Het is een verzameling clichés, vastgekoekt rondom de glorierijke traditie van het echte reisverslag. En mocht dit bedoeld zijn als een pastiche, dan is het een uitermate slechte geworden. Teleurstellend, want Alex Varenne tekende eerder beslist goede, vage maar betekenisvolle verhalen.

Toen al lag zijn kracht in de afbeelding en voor *Gully Traver* geldt dat eens te meer. De zwart/wit-tekeningen zijn ruw, maar beeldend. Vóór de lege horizon, de verte, de onmetelijke oceaan ontmoet het oog van de lezer de gestalte, de handelingen van de held en zijn mede-slachtoffers, maar hij vangt nooit hun blik. Ogen blijven afgewend, zwarte puntjes in zichzelf. Dat is de sterkste uitdrukking van Travers navigatieproblemen. Maar de tekeningen alleen maken Varenne's verhaal nog niet goed.

Omdat voor mij in een goede strip scenario en grafiek elkaars evenknie zijn, vind ik *Gully Traver* niet geslaagd. Alsof ik cognac moet drinken uit een mok.

HM

*

Tramp 1: De valstrik

(Collectie Horizon 4)
Jusseaume & Kraehn
Dargaud 1993
ISBN 90-6793-345-7
Prijs *f* 9,95 / Bfr. 198
(60 pagina's, kleur, s.k.)

Scheepsreder De Trichere weet zijn einde nabij. De kanker vreet zijn lichaam langzaamaan weg. Doch ook zijn geweten wordt aangetast. Door zijn lafheid in de oorlog is zijn vrouw gestorven en moet zijn dochter in een rolstoel door het leven. De stilzwijgende verwijten van zijn dochter draagt de reder als een loden last.

Hij heeft echter een vernuftig en gewetenloos plan uitgedacht om de verzekering op te lichten en de toekomst van zijn dochter veilig te stellen. Via de nodige omkoperij slaagt hij erin om een vervallen schip zeewaardig te laten verklaren en voor een hoge som te laten verzekeren. Al gauw vindt hij een jonge kapitein die bereid is het roer in handen te nemen voor een reis die wel eens zijn laatste zou kunnen zijn. De valstrik is gespannen, maar of de val ook dicht zal klappen ... **Jean-Charles Kraehn** begint stilaan een gevestigde waarde in de Franse auteurswereld te worden. Zoals ook bij zijn andere reeksen, *De onthoofde arenden* en *De sprinkhaan*, weet hij met *Tramp* een onderhoudend plot neer te zetten. **Patrick Jusseaume** (*Het huis Kwant*) tekent alles zeer gestileerd en weet dankzij zeer ondersteunende inkleuringen de juiste sfeer te creëren.

De valstrik is een album zonder complexen met een beklemmende sfeer die je verlangend naar het volgend deel doet uitkijken. Nu maar hopen dat dit vierde deel de trendsetter wordt van de mooi uitgevoerde Horizon-collectie van Dargaud. De eerste drie delen waren inhoudelijk niet bepaald schitterend te noemen.

MC

***

De gekken van Monk

Roels & Di Giorgio
Lombard 1993
ISBN 90-6421-946-X
Prijs *f* 24,95 / Bfr. 499
(48 pagina's, kleur, h.k.)

De gekken van Monk is een spannende thriller die schijnbaar onschuldig begint: schrijver Yvon Lavallée komt na een avondje stappen tussenbeide in een twist tussen een jongen en een meisje. Na de jongen een oplawaai te hebben verkocht brengt hij het meisje naar huis in het kleine dorpje Monk, midden in het mystieke Bretagne. Lavallée verbaast zich over de verschrikte reacties die zijn verschijning teweegbrengt. Door hevige sneeuwval wordt hij gedwongen in Monk te blijven, alwaar hij inspiratie tracht op te doen voor een nieuwe roman. Die inspiratie vloeit snel weg wanneer er tal van toevalligheden plaatsvinden die zijn vertrek beletten. De dorpelingen gedragen zich steeds vreemder en zelfs het meisje Marie houdt wat achter. Lavallée besluit op onderzoek te gaan en heel langzaam ontvouwt zich een drama dat de geschiedenis van dit dorpje heeft bepaald.

Lees de afloop zelf maar in dit goede album dat is getekend door **Benoit Roels**. Roels is een jonge (jaargang 1967) tekenaar aan het stripfirmament. Na zijn studie aan het haast obligatoire instituut St.Luc te Brussel heeft hij sinds 1989 een paar albums uitgebracht, zoals *De Ayacks*, *Herberg het koningskind* en *Oknam*. Het tekenwerk van Roels ziet er goed uit. Alhoewel zo nu en dan de indruk bestaat

dat de tekeningen gehaast zijn afgewerkt, weet hij toch veel sfeer in zijn platen te creëren. Dit komt de mystiek en spanning van het verhaal ten goede. Veel eer komt echter ook toe aan scenarist **J.F. di Giorgio**. Zijn goed opgebouwde verhaal bevat méér dan het begin van het album doet vermoeden. Het is verrassend, mysterieus en de spanning zit er tot de laatste pagina goed in. Roels en Di Giorgio hebben een prima album afgeleverd. Dit smaakt naar meer.

RvW

***

Hans 6: De toverplaneet

Kas, Rosinski & Duchateau
Lombard 1993
ISBN 90-6421-955-9
Prijs *f* 9,95 / Bfr. 199
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Waar houdt science fiction op en begint de waanzin? Dat vroeg ik me af nadat ik het zesde deel van *Hans* had gelezen. In *De toverplaneet* laten tekstschrijver **André-Paul Duchateau** en de tekenaars **Grzegorz Rosinski** en **Kas** hun held, samen met zijn gemalin Orchidee, figureren in een wereld die alle proporties te buiten gaat.

Hans en Orchidee worden aangevallen door gezanten van Ardelia – de Pandarve van de serie – en komen terecht op een planeet. Daar is, zo blijkt achteraf, ooit Herald de Luisterrijke omgebracht door Ardelia. Vanzelfsprekend is hij nog altijd aanwezig en heeft hij de planeet in zijn macht. Ardelia organiseert tal van expedities om Hans en zijn vrouw te vermoorden. Herald verijdelt al deze moordaanslagen op allerlei mogelijke manieren. Gaande het verhaal wordt het de lezer duidelijk dat Hans en Orchidee wel op een heel bijzondere planeet vertoeven.

Natuurlijk had ik de moeite kunnen nemen om het verhaal op een andere, verkoopstimulerende, manier te beschrijven. Om een tweetal redenen heb ik dat niet gedaan. Fans van het eerste uur kopen het tòch omdat ze wel beter weten en lezers die sceptisch tegenover het genre staan, zien hun vooroordelen in deze recensie bevestigd. Daarbij blijft het, hoe je het ook wendt of keert, een goedkope manier van probleemoplossend schrijven als alle onsympathieke figuren op de meest onwaarschijnlijke manieren aan hun einde komen. Wie er overwint is dan al bij voorbaat zo klaar als een klontje.

Toch ben ik niet alleen negatief over dit album. Het tekenwerk is uitermate geschikt voor het genre, en de samenwerking tussen Rosinksi en nieuweling Kas verloopt zonder noemenswaardig kwalitatief verschil. Vergeleken bij deel 5 uit de serie – *De wet van Ardelia* – vind ik het tekenwerk eerder vooruitgegaan. De uitvoering van het album is dik in orde; netjes afgewerkt en gedrukt op glanspapier waardoor de sfeerbepalende inkleuring goed tot zijn recht komt.

Al met al zal duidelijk zijn dat het slappe verhaal me nauwelijks heeft kunnen boeien, al kan ik me inbeelden dat een sf-liefhebber zich prima zal vermaken met *De toverplaneet*. Verwacht alleen geen uitgekiend plot, daarvoor is de planeet wat al te betoverd.

SN

*

Charly 3: Dreigende bliksem

Magda & Lapière
Dupuis 1993
ISBN 90-314-1562-6
Prijs *f* 16,95 / Bfr.310
(48 pagina's, kleur, h.k.)

Met het door Stripschrift aandacht geven aan deel 3 van de stripserie *Charly* wordt recht gedaan. Zonder direct uit te barsten in jubelgeluiden kan bij voorliggend stripverhaal worden gesteld, dat het alle ingrediënten om te boeien in zich draagt.

Voor een recensent, zoals deze, die de voorgaande delen niet kent, wordt het totaalbeeld vertroebeld aangezien de gebeurtenissen uit deel 1 (*Duivels speelgoed*) en 2 (*Het verloren eiland*) slechts terloops worden aangestipt. In dit 3e deel wordt de draad van deel 1 opgenomen. Charly, een jongen van ongeveer 10 jaar, verblijft met zijn moeder bij vrienden in hun zomerhuis aan de Franse kust nabij de Spaanse grens. Deze vrienden hebben hen opgevangen na de dood van de vader van Charly (zie deel 2). Van tijd tot tijd slaan bij de jongen de stoppen door. Deze tijdelijke psychose wordt in eerste aanleg door een ieder toegeschreven aan de schok, die de dood van zijn vader heeft teweeggebracht. Allengs wordt echter duidelijk, dat het dodelijk stukje speelgoed, dat zo'n belangrijke rol heeft gespeeld in het eerste deel, hem in zijn greep heeft. Dit speeltuig, een ruimteschip, dat naar de illustere naam 'Kapitein Bliksem' luistert, wordt verantwoordelijk gesteld voor diverse moorden. Het Franse leger heeft het apparaat geanalyseerd en gekwalificeerd als onnuttig. Dom, dom, dom. Het ruimteschip komt weer tot leven, ontsnapt aan de armee en haast zich naar Charly. De gevolgen zijn desastreus voor alle betrokkenen.

De drukkende sfeer wordt in woord (scenario: **Denis Lapière**) en beeld (**Magda Seron**) perfect uitgedrukt. De karakters worden niet uitgediept, doch dat doet niets af aan het spannende gegeven, dat zich afspeelt op diverse niveaus. De tekenstijl is schetsmatig realistisch met zorg voor decors, een speelse lay-out en last but not least een sprekende omslag en fraaie schutbladen. Dit stripalbum is een klein feestje.

RB

***

Het land van Langvergeten 5: Ariadne

Herenguel & Makyo
Big Balloon 1993
ISBN 90-542-5064-X
Prijs *f* 29,95 / Bfr.550
(48 pagina's, kleur, h.k.)

De fervente liefhebber heeft er lang op moeten wachten. Na vier jaar stilte omtrent de reeks presenteert uitgeverij Big Balloon anno 1993 vol trots het vijfde album van *Het land van Langvergeten*. Tekstschrijver **Makyo** heeft de grote rustperiode hoofdzakelijk gebruikt om een opvolger te zoeken voor tekenaar **Vicomte**. De illustrator vond immers dat hij de serie had afgesloten met het vierde deel – *De steen van de dwaasheid*. Makyo dacht daar anders over. Hij had nog ideeën te over en vond in de onbekende **Herenguel** de juiste persoon om zijn nieuwe plannen in de inkt te zetten. En het resultaat is niet onaardig.

Fotograaf Thierry Jolinon is geobsedeerd door mysteries. Deze obsessie bracht hem in de voorgaande vier delen van *Het land van Langvergeten* al in veel netelige situaties. Thierry hallucineerde over een verbor-

ERMO
SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK
Kleine Berg 33
5611 JS Eindhoven
040 - 441882

OOM WiM
oude en nieuwe strips
curiosa
originelen
zeefdrukken
REESTRAAT 24 AMSTERDAM
020 - 622 04 02

SNOEK strips
1E VAN SWINDENSTR. 545
TEL. 020 - 6684764 A'DAM
IMPORT
COMICS
POPPETJES
SPELDJES
BEELDEN
POSTERS
PRENTEN
ZEEFDRUKKEN
RESERVEREN
OOK MOGELIJK

gen Middeleeuws koninkrijk en kwam daarom in een psychiatrische kliniek terecht. In het nieuwe verhaal mag hij de inrichting na een vijftal jaren verlaten – geheel in stijl met het lang uitblijven van dit vijfde deel. De wereld om hem heen is in al die tijd veranderd. Thierry haalt zijn auto en fototoestel op bij een vriend en rijdt om tot rust te komen naar een willekeurig plattelandsdorp toe. Daar ontmoet hij een mooie jonge vrouw die eenzelfde isolement uitstraalt als het zijne. Hij fotografeert haar in het dorpspark en raakt in de ban van deze vrouw die hij Ariadne noemt. Een nieuw mysterie is geboren ...

Veel meer voorkennis is eigenlijk niet nodig. Als je eenmaal met lezen begonnen bent, laat Makyo's verhaal je niet meer los. De vakkundige opbouw verbergt een misschien toch iets te mager plot. Als je het boek dichtslaat spelen er twee gedachten door je hoofd: de verbazing over de mysterieuze aantrekkingskracht van het album, maar ook de onderbewuste gedachte dat er iets aan de vertelling ontbreekt. Deze laatste kronkel wordt versterkt door het open einde van *Ariadne*. Een zesde deel zal uitsluitsel moeten geven over de mysteries die Makyo opgeworpen heeft.

Over het tekenwerk vallen ook verschillende dingen te zeggen. Een feit is dat Herenguel een verzorgde en gedetailleerde stijl in de vingers heeft, die af en toe doet denken aan die van voorganger **Vicomte** maar ook aan het tekenwerk van **Hislaire** in *Samber*. Toch moet daarbij gezegd worden dat de tekenaar van dit vijfde deel af en toe wat mindere momenten kent. Hij is grafisch goed onderlegd, maar weet zijn mogelijkheden nog niet optimaal te benutten. Voorlopig verdient Herenguel echter het voordeel van de twijfel. In de volgende episode van *Het land van Langvergeten* krijgt hij de kans om zich volledig waar te maken. Dat deel komt er ongetwijfeld, want Makyo ... ja, die heeft nog ideeën te over.

JM

***

Bobbie.
Een diepte-interview

Valadié
Balans 1993
ISBN 90-5018-224-0
Prijs f 22,50 / Bfr.450
(138 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Na aanvankelijk nog in de mening verkeerd te hebben dat dit interview een parodie was op de diepte-interviews van **Numa Sadoul** met Hergé (Entretiens avec Hergé), bekroop me bij lezing van dit nieuwste produkt in het secundaire circuit rond Kuifje langzaam maar zeker het huiveringwekkende gevoel dat dit boekje serieus bedoeld is. Jazeker! Bobbie wordt wel degelijk sprekend opgevoerd, er worden serieuze vragen gesteld en daarover wordt onderling gediscussieerd. Bobbie wordt zelfs gevraagd hoe het voelt om met ecoline bewerkt te worden! **Wim Noordhoek** schreef het al in 1968: 'Er is geen eind aan Kuifje', maar de absolute gekte waartoe dat kan leiden heeft hij vermoedelijk ook niet overzien.

Het kostte me daarom wel wat moeite om aan dit produkt enkele woorden te wijden. Over het idee en de uitvoering daarvan wil ik het verder absoluut niet hebben. Dus niet over het feit dat totaal over het hoofd wordt gezien dat Kuifje en Bobbie alleen in de oudste albums met elkaar converseren en dat Bobbies latere opmerkingen uitsluitend voor de lezers 'hoorbaar' zijn. Ook niet over de ridicule details die **Ariane Valadié** aansnijdt en die alleen bij de verstokte Kuifjeliefhebbers bekend kunnen zijn, waar ze elders weer de lezer op kniehoogte toespreekt. Maar goed, dan toch maar een oordeel over de inhoudelijke kant. Valadié kent haar zaakjes over het algemeen voldoende en hartveroverend vind ik het dat ze de intussen zo opgeblazen crisis van Hergé ten tijde van *Kuifje in Tibet*, waarover ik het in mijn recensie van Thompsons dubbelbiografie nog had in Stripschrift 264 (pagina 40), door Bobbie laat relativeren tot zijn 'overspel' met Fanny (pagina 111-112). Uitermate irritant wordt Valadié als ze met haar eigen kennis begint te strooien. Zo gebruikt ze op een gegeven moment de term 'didascalia' en legt die aan Bobbie uit (pagina 100: 'didascalia zijn regie-aanwijzingen die in de toneelwereld worden gebruikt'). Dat moet trouwens wel een heel specifieke (of foute?) toepassing van deze term zijn, want Van Dale en de Winkler Prins geven eensgezind een heel andere betekenisomschrijving. Elders gebruikt ze de term 'antonomasia' (pagina 106: 'Een antonomasia. Dat is een retorische figuur waarbij een eigennaam wordt gebruikt in de plaats van een soortnaam of omgekeerd'). Deze term betekent echter wat anders dan de door Valadié gegeven betekenis, iets waar de doorsnee-lezer niet achter komt (het woord komt niet eens in Van Dale voor) en Bobbie al helemaal niet. Wat ze bedoelt is een eponiem. Tot zover Valadié, die vermoedelijk – ik ken het origineel niet – ook verantwoordelijk gesteld moet worden voor Bobbies opmerking dat Tryfonius Zonnebloem beter 'Tefal Zonnebloem' had kunnen heten (pagina 71). Wat zou ze daarmee bedoelen?

Over het algemeen is de Nederlandse vertaling van **Priscilla van Zoest** zeer behoorlijk. Toch wreekt zich, net zoals bij de dubbelbiografie van Harry Thompson, ook hier een gebrek aan kennis ten aanzien van de verschillen tussen de Franse en Nederlandstalige Kuifjealbums. Dat begint meteen al in het Woord vooraf waar de hospita van Kuifje Pinson wordt genoemd (pagina 5) in plaats van Vink. Bij de citaten heeft Van Zoest niet de recentste albumuitgaven gebruikten, waardoor enkele merkwaardigheden zijn ontstaan. Zo heeft zij het over professor Halambiek (pagina 124) en de Janssen Brothers (pagina 120), die toevallig weer wèl in de recentste vertalingen voorkomen, maar die ze uit de Franse tekst moet hebben. De drukken, die Van Zoest namelijk zelf gebruikt, hanteren nog professor Spiritus en de gebroeders Janssen. Verder doet zich in de vertaling, net zoals bij mijn recensie van Thompsons dubbelbiografie, ook weer het probleem van de naam Tchang Tchong Ren in plaats van Jen voor (pagina 114). Ik moet daar een andere keer maar eens op terugkomen, maar het lijkt er voorlopig op dat Ren een recente spellingsaanpassing is van de naam van de persoon die model stond voor de stripfiguur Tchang Tchong Jen. Dit is overigens nog geen rechtvaardiging, want dan had het altijd nog Zhang Zhong Ren moeten zijn. Nog wat anders: op pagina 27 zegt Valadié tegen Bobbie: 'Weet u trouwens dat er hele serieuze mensen zijn die in de Avonturen meer dan honderd aanvallen op uw staart geteld hebben?'. Dat weet Bobbie niet en het lijkt me trouwens erg veel: meer dan vier per album. Wie en hoeveel personen zo slecht kunnen rekenen weet ik ook niet, maar wat ik wel en Valadié niet weet is dat **Jeroen Brouwers** in het maartnummer van de Avenue in 1970 een 'Overzicht aangaande de martelingen die men Bobby (sic), de witte hond van de beroemde reporter Kuifje, heeft aangedaan' heeft gepubliceerd (herdrukt in *Verhaal nog es wat* onder redactie van **Wim Hazeu** (Antwerpen enz. 1973, pagina 79-95). Oké, dat is maar 'n weetje, maar het past wel bij het

snob-appeal van dit soort onzin. Nog een slotopmerking: het boekje is heel origineel uitgevoerd met een *Suske en Wiske*-cover (om zoveel mogelijk lezers te bereiken?) en in de door de uitgever vast voorziene herdruk dienen wel de foute cursiveringen op pagina's 67, 81 en 127 verbeterd te worden.

HB

**

De sterren staan voor de volgende waarde-oordelen:

****** grote klasse!**
***** goed**
**** redelijk**
*** slecht**
o abominabel

Heersers van de natuur I: De olifant, heerser van de savanne

Paccalet & Paccalet
Hélyode 1992
ISBN 90-5415-011-4
Prijs ƒ 9,95 / Bfr. 190
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Onder auspiciën van het Wereld Natuur Fonds verscheen er bij de jonge uitgeverij Hélyode een eerste deel in de serie *Heersers van de natuur*. Lezing van dit boek maakt duidelijk waarom het WNF zich zo bezig houdt met het creëren en uitbreiden van wildparken en reservaten. Dit lijkt de enige manier om de olifanten, die een groot aantal verschillende leefgebieden bewonen – zoals savannes, bossen, bergen en woestijnen – voor uitsterving te behoeden.
Nog steeds is de Afrikaanse olifantenstroper bereid voor een schijnsalaris grote risico's te lopen. Het enige dat voor deze lieden telt is het ivoor, dat nog steeds gebruikt wordt voor de fabricage van pianotoetsen, sieraden, biljartballen en naamstempels. Waren er enkele decennia geleden nog ruim drie miljoen olifanten, momenteel zijn er nog zo'n vierhonderdduizend over. Wanneer men daarbij beseft dat er jaarlijks zo'n honderdduizend worden afgeslacht dan is bezinning zeker op zijn plaats.
Te oordelen naar het fraaie illustratiewerk in dit album is tekenaar **Gabriel Paccalet** van huis uit illustrator. Een reeks tekeningen na elkaar vormt nog niet vanzelfsprekend een 'vlot stripverhaal'. Toch heeft de tekenaar het verhaal van **Yves Paccalet** niet doodgetekend. Zijn opdracht moet geweest zijn de benarde situatie van deze diersoort in beeld te brengen en daarin is hij volledig geslaagd. Dat er in een verhaal als dit op zich weinig actie zit, laat zich dan ook raden. Veel educatieve strips hebben onder dit euvel te lijden.
Hoofdfiguurtje in dit album is het olifantje Cleopatra, dat we in het begin geboren zien worden. 'Ik weeg 100 kilo en ik ben één meter hoog. Een mooie baby!' In haar jonge leventje maakt ze kennis met de wetten van de natuur, de verschillende jaargetijden, leven, dood, het recht van de sterkste, vuur en vijandigheden van dieren, maar het meest met de mens!
Naast het tekenwerk valt met name de fraaie inkleuring op van **Chagnaud**. Ook de lettering van Van der Heide Produkties is het noemen waard.
Dit album zal zeker op scholen zijn diensten bewijzen!

KS

**

Wat n' klotedag 2: Schijters en scheten

Carpentier, Laurent & Moorcroft
Topgame 1993
ISBN 2-87292-008-0
Prijs ƒ 8,95 / Bfr. 180
(48 pagina's, kleur, s.k.)

Humor rond de massaslachting die de geschiedenis is ingegaan

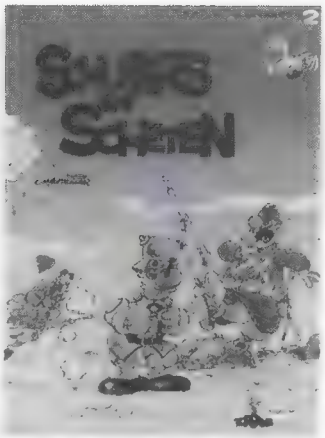

als de Eerste Wereldoorlog heeft onvermijdelijk een enigszins macaber karakter, maar kan zonder meer erg grappig zijn. Dit blijkt bij voorbeeld uit de vierde *Blackadder*-tv-serie van **Rowan Atkinson** en, in iets mindere mate, uit het stripalbum *Op de Loopgraven* van **Louis-Michel Carpentier** (tekeningen) en **Claude Armant** (tekst en gevoel voor humor).
Carpentier heeft nu, solo, een nieuw album gemaakt in een serie die inmiddels als naam *Wat n' klotedag* heeft gekregen. *Schijters en scheten* moet het dus stellen zonder de teksten van Armant en dat is voor de lezer geen lolletje; wat n' kloteboek. Dat het verassingselement er inmiddels af is, soit. Dat het humorelement ook in rook is opgegaan is kwalijker, al kan ik me nog voorstellen dat Carpentier zichzelf nogal lollig vindt. Wat dit album écht pijnlijk maakt is dat er blijkbaar een uitgeverij is die geweigerd heeft om Carpentier tegen zichzelf, en de lezer tegen Carpentiers schijters en scheten in bescherming te nemen. Misschien vanwege een paar lullige centen, misschien vanwege contractuele verplichtingen, wie zal het zeggen ... het is echter wel triest dat de lezer, als hij even niet oplet, wordt getild.
Het is natuurlijk mogelijk dat iedereen behalve ikzelf onbedaarlijk moet lachen om dit boek. Mocht dit het geval zijn, dan mag men deze recensie als larie beschouwen en de waardering – toch nog één ster omdat het tekenwerk wel aardig is – opkrikken naar believen.

SR

■

STRIPWINKEL
TISTJEN DOP

Patersstraat 96
2300 Turnhout (B)
Tel. 014-428829

Stripwinkel Sjors (Schaffersplein 1, 3311 EJ Dordrecht, 078-142012)
Sjors + (Comic Gadgets, Gimmicks and Gags, Voorstraat 313, Dordrecht)

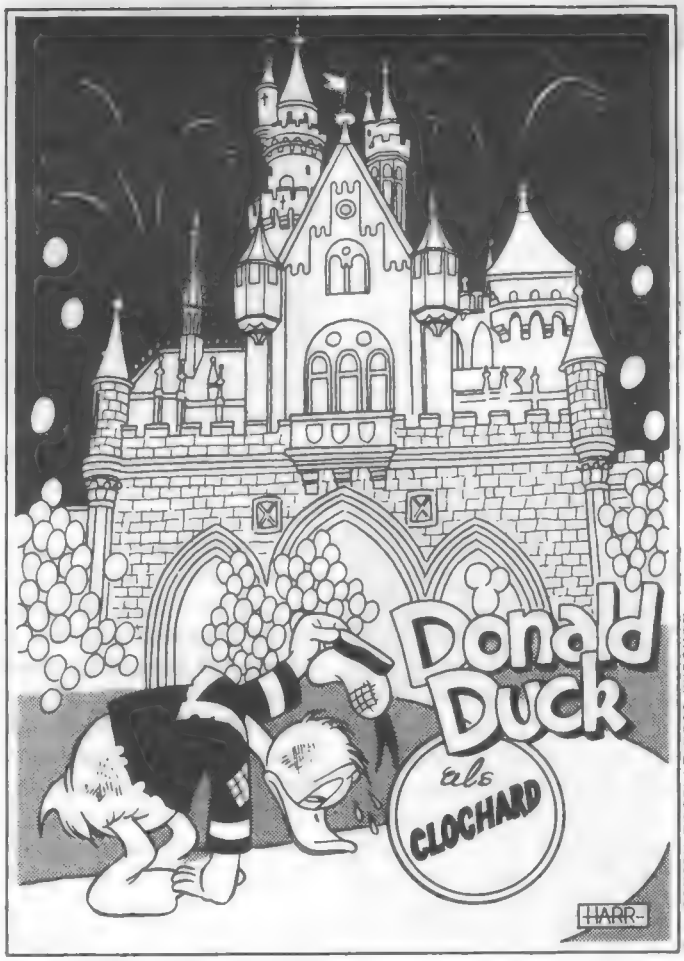

Dreigend faillissement Euro Disney

Het gaat niet goed met Euro Disney Het afgelopen boekjaar werd een verlies geleden van 1,735 miljard gulden. Onder de beleggers in aandelen Euro Disney brak na de bekendmaking van dit nieuws paniek uit. Het aandeel Euro Disney zakte met 25%. De toezichthouders van de Parijse beurs stellen een onderzoek in naar de koersvorming rond dit aandeel. Grootaandeelhouder Walt Disney, voor 49 procent eigenaar, zal met een forse financiële injectie moeten komen om het pretpark op de been te houden. Verder zijn zo'n duizend banen geschrapt, diverse prijzen flink verlaagd en uitbreidingsplannen op de lange baan geschoven. Ook is een groot deel van het Amerikaanse management vervangen door Europeanen.

Behalve de te hoge prijzen, waardoor de bezoekers in het park veel minder spendeerden dan was verwacht, worden de zwaar tegenvallende resultaten toegeschreven aan de lange wachttijden, de economische recessie en de overheersende Amerikaanse managementfilosofie. Door laatstgenoemde oorzaak is de houding van Europeanen ten opzichte van een pretpark verkeerd ingeschat. Zo beschouwen zij een pretpark niet als een cultuurgoed, zoals in Amerika, en zullen daarom niet snel een tweede bezoek afleggen. Voorts waren er teveel strikte regels waaraan bezoekers zich moesten houden. Vooral het verbod op het drinken van wijn was de Fransen een doorn in het oog. Ook de bedrijfsstructuur van Euro Disney was te Amerikaans. De standaardwerkprocedures, die werden gehanteerd, zijn echter nu losgelaten waardoor werknemers meer speelruimte hebben.

Niet vergeten mag worden is dat Euro Disney met 17 miljoen bezoekers in anderhalf jaar tijd nog altijd het grootste pretpark van Europa is. De Nederlandse belangstelling blijft groot. Met 1,12 miljoen bezoekdagen staat Nederland procentueel gezien pal achter koploper Frankrijk. Het is te hopen dat Euro Disney de belangstelling, die er wel degelijk is, in de komende jaren kan omzetten in klinkende munt.

Los van alle Franse beslommeringen heeft Walt Disney overigens plannen om een nieuw pretpark te beginnen. In de buurt van Washington zal, als alles volgens planning verloopt, in 1998 een historisch themapark worden geopend waarbij de nadruk komt te liggen op belangrijke technologische ontwikkelingen in de Amerikaanse geschiedenis.

(Bron: De Volkskrant)

Field Guide '93

Van de Vereniging Holland Animation verscheen op oblongformaat het boekje *Field Guide '93*, beschouwingen over animatiefilm.

Het 64 pagina's tellende drukwerk bevat een zestal artikelen. Veel aandacht daarin voor de scenariowedstrijd die naar aanleiding van het twintigjarig bestaan van de vereniging werd uitgeschreven. **Piet Adriaanse** beschouwt vier driedimensionale Nederlandse animatiefilms, te weten: *Capriccio*, *Save your soul (and buy my song)*, *Smakelijk eten!* en *Terra-taura*. Voorts interviews met de makers van *Hotel Narcis* en *The Question* evenals een artikel over een ontmoeting tussen animatie en Opera.

Info: Holland Animation, Hoogt 4, 3512 GW Utrecht, 030-312216.

MN

Stripdagen Haarlem

In het volgende nummer van uw lijfblad zullen wij alvast de nodige informatie verstrekken over de Stripdagen Haarlem, maar we kunnen het niet laten om het affiche – deze keer gemaakt door **Martin Lodewijk** – nu reeds af te drukken.

AvO

Joop du Buy

Onlangs is bekend geworden dat **Joop du Buy** is overleden. Voor velen een onbekende, maar wellicht herinneren de ouderen onder ons zich zijn naam nog. Du Buy tekende in de jaren 1949-1951 de tekststrip *Appie Kim* voor De Waarheid. Verder maakte hij in 1949 *De Avonturen van Bollie, 't ondeugende Olifantje* (tekst: **Karel Ten Hoope**), waarvan één boek is verschenen.

RS

Leidse stripdag

Op zondag 13 maart 1994 wordt de negende Leidse stripdag gehouden. Op het programma staan een veiling (circa 250 kavels) en een ruilbeurs, waar naast strips ook zeefdrukken, posters en curiosa geruild of gekocht kunnen worden. Verder zullen diverse tekenaars hun werk signeren, waaronder **Eric Schreurs**, **Bert van der Meij** en **Robert van der Kroft**, en is het Leidse Peipie weer te koop, het flesje bier waarvan het etiket ieder jaar door een andere tekenaar wordt ontwor-

pen. Voor het etiket van 1994 is **Peter de Smet** gestrikt. Een nieuwe activiteit is dat bezoekers op deze stripdag hun stripboeken kunnen laten taxeren.
De stripdag wordt gehouden in de Openbare Bibliotheek, Nieuwstraat 4, Leiden. De aanvang is 11.00 uur; de toegang is gratis! Wie meer inlichtingen wil over bij voorbeeld deelname aan de ruilbeurs of veiling, kan bellen naar Hans Edink, 02520-23240, of de Leidse Strip Shop, 071-121802.

RS

Slaphangers

Slaphangers zijn kunstenaars die nu nog onbekend zijn, aldus de brochure die is verschenen naar aanleiding van de Slaphanger-expositie in Rotterdam. Op deze tentoonstelling is werk te zien van 'slaphangende' dichters, fotografen, illustratoren en striptekenaars. Tot de laatste categorie behoren **Reteip** en **Michael Vos**. De tentoonstelling is nog tot en met 15 maart te bezichtigen in Pand B, Grote Visserijstraat 31b, Rotterdam. Maandag tot en met vrijdag: 10.00-17.00 uur.

RS

Drum

Voor de rokende stripliefhebber was de prijsvraag, die de Douwe Egberts Van Nelle Tabaksmaatschappij onlangs had uitgeschreven, een lust voor het oog. Wie z'n pakje Drum oprookte kwam aan de binnenkant een tekening tegen die een muziekstroming uitbeeldde. In totaal waren er vijf tekeningen onder de titels: Roots of Jazz, Roots of Blues, Roots of Soul, Roots of House en Roots of Rock. In elke tekening was een balloon verwerkt, waarbij de opdracht luidde deze met een zo origineel mogelijke slogan in te vullen. De illustratoren, die deze muzikale stripuitingen hebben gemaakt, zijn: **Brian Grimwood** (Jazz), **Jean-Claude Salemi** (Blues), **Colin Meir** (Soul), **Luiz Yudo** (House) en **Adri van Kooten** (Rock). Het reclamebureau Bartels Verdonk Impuls/Amstelveen heeft deze wedstrijd ontwikkeld in opdracht van de tabaksmaatschappij. Het resultaat moest in het verlengde liggen van de al langer lopende campagne Drum Rhytm & Roots. De opzet was dat iedere illustratie een zodanig eigen uitstraling had dat de liefhebbers van zo'n muziekstijl zich aangesproken voelden om te reageren. Visuele aantrekkelijkheid was een vereiste, maar de tekeningen mochten niet te abstract of cartoonachtig zijn. Tevens moest de tekening het merkbeeld van Drum ondersteunen en de Drumroker iets extra's bieden.

RS

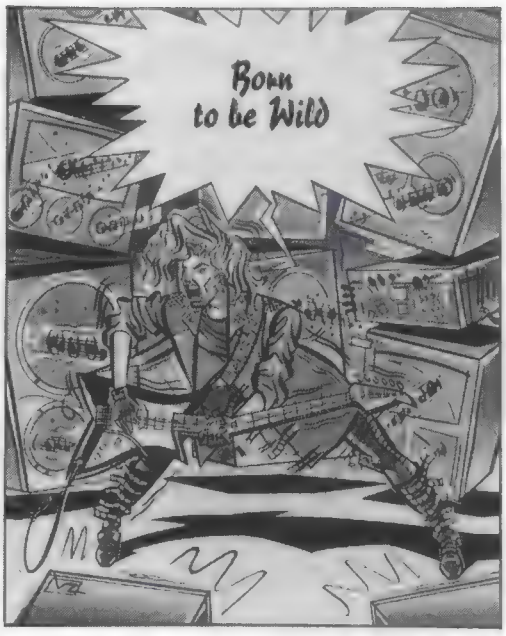

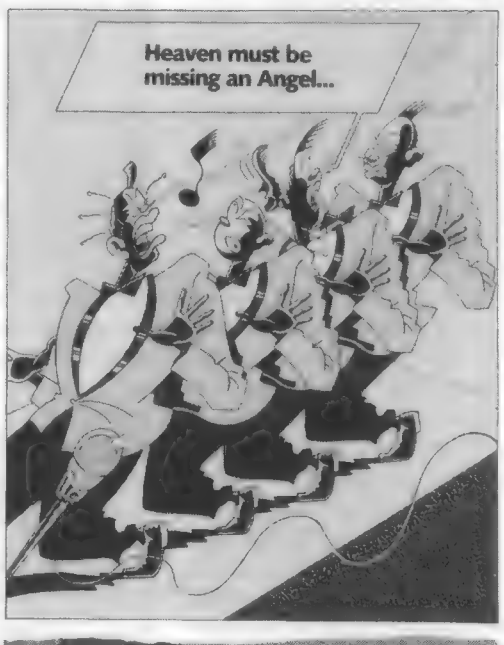

"Dick Bos"

Strip speciaalwinkel & Antiquariaat

In- en verkoop van nieuwe, gebruikte en antiquarische stripverhalen

Junolaan 2
3054 PW Rotterdam-Hillegersberg
Telefoonnr.: 010-4613147

Sigmund komt

Hij is een bullebak en een geldwolf. Bovendien deinst de eenogige psychiater Sigmund er niet voor terug in slaap te doezelen tijdens het depressieve geraaskal van zijn patiënten. En hangen ze hem echt de keel uit, dan schopt hij de sloebers simpelweg de deur uit of schiet ze een kogel door het hoofd. Op de plaats waar bijna twintig jaar lang De Tovenaar van Fop zijn wijsheden debiteerde, verschijnt nu de nieuwe strip Sigmund door de Nederlandse tekenaar Peter de Wit. Vanaf vandaag in

de Volkskrant, vijf dagen per week in analyse

Sigmund

De Volkskrant heeft voor het nieuwe jaar in ieder geval één goed voornemen gehad. Na een kleine twintig jaar heeft men afscheid genomen van de dagstrip *De Tovenaar van Fop*, waar het publiek inmiddels wel op uitgekeken was. De eer was aan *Sigmund* om het nieuwe jaar te openen. Deze dagstrip van **Peter de Wit** stond eerder in de Belgische krant Het Laatste Nieuws en had als titel *Mens, durf te leven!* Hoofdpersoon is de onscrupuleuze psychiater Sigmund die zijn cliënten weinig fijngevoelig toehoort. Omdat de redactie van De Volkskrant de oude titel te lang vond, heeft De Wit hem voor het gemak veranderd in de voornaam van de bekende Freud.
Het was overigens volgens Peter de Wit niet gemakkelijk zijn stroken in De Volkskrant geplaatst te krijgen. 'De redactie was na het debâcle met de strip van **Joost Veerkamp** (zie Stripschrift 263) huiverig geworden om wéér met een nieuwe strip te komen. Daarnaast is het aanbod van strips bij dagbladen erg groot. In de Teleac-cursus Strip- en Cartoontekenen die door **Hanco Kolk** en mij werd gepresenteerd, werd jonge talenten aangeraden niet te schromen om hun werk op te sturen. Een raad die men ter harte genomen heeft. Ik ben ongeveer een jaar met deze strip bezig geweest maar toen de adjunct-hoofdredacteur een aantal stroken onder ogen kreeg en ze leuk vond, was de zaak snel beklonken. Er zijn tot dusver voornamelijk positieve reacties op *Sigmund* gekomen. Het loopt lekker'.

TB

Hulp

Zondag 16 januari jongstleden vond er een humanitaire actie plaats, georganiseerd door To the Point/Posse in samenwerking met Stichting Palanka ten bate van het Bosnische vluchtelingenkamp Palanka in Servië. Dit doel

is gekozen vanwege de internationale boycot die voor Servië geldt, waarvan deze vluchtelingen de dupe zijn.
Schilders, striptekenaars en dichters waaronder **Peter Pontiac**, **Willem Vleeschouwer**, **Windig & De Jong** en **Floris Oudshoorn** verleenden hun medewerking aan deze dag. Pronkstuk van de actie is een groot doek van 2 x 4 meter dat door alle aanwezige artiesten werd beschilderd. De organisatoren zijn met verscheidene instanties in onderhandeling over de verkoop van het doek, die minimaal *f*20.000 moet opleveren. Een tentoonstelling is nog tot 15 maart te bezichtigen op de lokatie waar de actie plaatsvond, te weten: Café Schuim, Spuistraat 189 te Amsterdam.

MN

Strips in eigen beheer

Het negende nummer van Iris is een themanummer over seks. 'Ranzige fantasieën van aanstormend talent' is het samenvattende commentaar in het voorwoord. Het wordt echter niet duidelijk waarom voor dit thema gekozen is. Wat wil de redactie ermee?

Het eindresultaat valt dan ook tegen, veel bijdragen blijven in een halfslachtige poging steken om iets eigenzinnigs te brengen. Wellicht had een strenge selectie het niveau wat op kunnen krikken. Alleen, ik blijf het herhalen, *Dirkjan* van **Mark Retera** steekt er weer met kop en schouders bovenuit. Info: Iris, 2e Walstraat 77, 6511 LP Nijmegen, 080-221121. Jaarabonnement: *f*17,50 / Bfr.350 (op giro: 6369375). Losse nummers: *f*2,95 / Bfr.59.

Een prachtige frontcover van **Thorvald van Wijnsberge** en een backcover van **John Prop** sieren het zevende nummer van Posse. Andere bijdragen komen onder meer van **Cees Heuvel**, **Marcel Ruijters**, **Floris Oudshoorn** en **Reinier Kahle**. Bijzonder aan dit nummer: het is geheel Engelstalig. Posse mikt op een gaatje in de internationale markt. Op deze manier is het blad geschikt voor distributie in Engeland en de Verenigde Staten. Wij zijn benieuwd. Info: Posse, Entrepotdok 71a, 1018 AD Amsterdam, 020-4206145. Losse nummers: *f*9,95 / Bfr.195.
De Kerstspecial van Incognito is tegelijkertijd het tweede nummer van dit blad vol verborgen striptalent. De Kerst zijn we al weer ruimschoots gepasseerd, maar desalniettemin wil ik toch nog een paar bijdragen noemen die de moeite waard zijn. Zo hebben

de gags van **Koen Hottentot** en **Gijs Grob** een hoog humoristisch gehalte, blijkt **Fred de Heij** een originele kijk op de gevaarlijke kanten van het vak van striptekenaar te hebben en belooft de strip over *Vlad de Vampier* van **Marcello de Simone** nog veel goeds. Een speciale vermelding is nog op zijn plaats voor het verhaal van **Chris Berg** over de titanenstrijd tussen de Sint en Santa Claus, waarbij onze kindervriend glorieus overwint. Info: Incognito, Bergblauwstraat 296, 1503 ML Zaandam, 075-704371. Jaarabonnement: *f*32,50 / Bfr.700 (op giro: 6193908, ten name van R. Schouten, Zaandam). Losse nummers: *f*5,75 / Bfr.110.

RS

(advertentie)

Te koop:
DONALD DUCK's
uit de jaren '52-'67
Tel. 05210-14917

Negen slagen

De tentoonstelling 'Abondance in strips – Strips en speelkaarten' is nog tot en met 27 maart te bezichtigen in het Nationaal Museum van de Speelkaart in Turnhout. De tentoonstelling is opgebouwd rond een viertal thema's:

- 'Speelkaarten in strips': de soorten kaarten waarmee stripfiguren spelen;

(Illustratie: M. Sleen, Nero uitgespeeld)

(advertentie)

Gezocht:

VANITY

Italiaans
modetijdschrift
1984-1989
(nummer 12-37)

Tel. 020-6101203

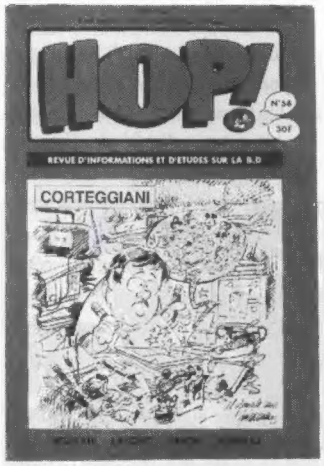

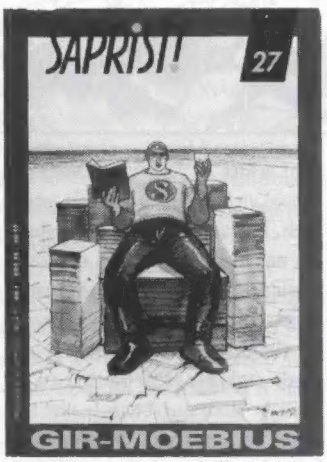

- 'Strips spelen kaart': de rol van de speelkaart in het stripverhaal;
- 'Strips als speelkaarten': stripverhalen die niet in albumvorm, maar als speelkaart zijn uitgegeven;
- 'Stripfiguren als speelkaarten': zowel gangbare kaartspelen, waarbij stripfiguren op kaarten zijn afgebeeld, als originele kaartspelletjes afgeleid van strips.

Nationaal Museum van de Speelkaart, Druivenstraat 18, Turnhout, België. Geopend van dinsdag tot en met zaterdag: 14.00-17.00 uur, zondag: 10.00-12.00 uur, 14.00-17.00 uur.

RS

Stapeltje secundair

Coccinelle 39.
Komt met een artikel over de Amerikaanse tekenaar **André Le Blanc** die een stripbijbel maakte. Verder twee studies over 'rechtvaardigheid en de christelijke strip' en 'geweld in de strip'. Met een hommage aan **Jacques Laudy** wordt dit nummer afgesloten. (TB)
Info: 9, Allée Louis de Loncin, 6940 Durbuy, België.

Comic News 9 en 10.
In deze gratis stripkrant uit Duitsland staan veel stripactualiteiten, korte commentaren en stripbesprekingen. Vergelijkbaar met ZozoLala, maar dan zonder interviews en artikelen. Verschijnt vier keer per jaar. (RS)
Info: Wormser Strasse 74, 67071 Ludwigshafen, BRD.

Hop! 58.
Dit tijdschrift bestaat zo'n twintig jaar – het eerste nummer verscheen in het najaar van 1973 – maar een feestnummer laat echter nog op zich wachten. Intussen verscheen dit nummer waarin een vijftiental pagina's vrijgehouden is om **Corteggiani** aan het woord te laten. Verder komen **Laudec** en **Bonelli** aan bod. Een artikel over **Scolari** en heel veel informatie ronden dit nummer af. (TB)
Info: 56, Boulevard Lintilhac, 15000 Aurillac, Frankrijk.

Kartoen 19.
In dit decembernummer uit '93 een interview met Bronzen Adhemarwinnaar 1993 **Eric Joris**, een gesprek met **Steven de Rie** over de eerste Nederlandse comic waarvoor hij verantwoordelijk is, en een artikel over Amerikaanse strips uit het begin van deze eeuw. (RS)
Info: Letterkundestraat 139, 2610 Wilrijk, België.

Sapristi 27.
Het blad bestaat 10 jaar. Om dat te vieren is dit nummer geheel gewijd aan **Jean 'Moebius' Giraud**. Dat houdt in: een marathoninterview van niet minder dan 70 pagina's, rijkelijk voorzien van allerhande illustraties. Om dit tweede lustrum kracht bij te zetten verschijnt er bij dit nummer een gratis bijlage waarin teruggeblikt wordt op de hoogtepunten van het blad. (TB)
Info: BP 173, 76206 Dieppe Cedex, Frankrijk.

Kijk uit naar het volgende nummer van STRIPSCHRIFT met daarin onder andere de volgende onderwerpen:

een interview met
Peter Pontiac

leven en werken van
Jean van Hamme

terug naar de bron van
XIII

WONDERLAND
STRIPS EN SCIENCE FICTION
GESPECIALISEERD IN COMICS
SOEMBAWASTRAAT 54A 1095 XC AMSTERDAM
020-694 35 62

Stripboekverkopers aan de Hamburgerbrug
stripwinkel
BLUNDER
Oudegracht 203 • 3511 NH Utrecht
Tel. & Fax: 030 / 311 461

STRIPSPECIAALZAAK
'OUD & NIEUW'
IN- EN VERKOOP VAN NIEUWE EN TWEEDEHANDS-STRIPS
TEL. 01820-26967
WILHELMINASTRAAT 52, GOUDA
MET EEN NEUS VOOR STRIPS!

Spawn en Batman door Greg Capullo

DC en Image team-up

Stop twee van de 'hottest characters' in een comic bij elkaar en je hebt een 'instant seller'. Eenmaal raden over wie ik het heb. Batman en Spawn. Een team-up waar veel comicfans van dromen en waar de uitgevers bakken met geld aan zullen verdienen. Image-ster *Todd McFarlane* heeft *Frank Miller* zover gekregen om een verhaal te schrijven. Iets wat Miller normaliter zou verfoeien omdat hij een bloedhekel heeft aan Batmans uitgever DC. Maar omdat het twee afzonderlijke uitgaven betreft, één door Image uitgegeven en één door DC, is hij voor deze ene keer door de knieën gegaan. De door DC geproduceerde comic wordt getekend door *Klaus Janson*. Wie goed heeft opgelet herkent in hem de inkter van The Dark Knight Returns. Achteraf was Miller niet zo tevreden over Jansons inktwerk. En dat terwijl de twee indertijd zo innig samenwerkten aan een reeks legendarische nummers van Daredevil. Een saillant detail dus. Anyway, DC kon niets beters bedenken dan de verantwoordelijke schrijvers van de maandelijkse Batmancomics bij elkaar te trommelen om hun versie te schrijven. Niet erg spectaculair dus.

Eind maart zijn dus twee specials te koop, één van DC door *Doug Moench*, *Chuck Dixon*, *Alan Grant* en *Klaus Janson* à $4.95. De andere van Image, geschreven door *Frank Miller* en getekend door *Todd McFarlane* voor de prijs van $3.95, inclusief posters van *Greg Capullo* en *McFarlane* samen met *Miller*.

Verjongingskuur

De grootste schreeuwlelijk onder de comicuitgevers, Marvel, moet stevig inbinden. Wegens tegenvallende verkoopcijfers gaat het mes in de 120 titels die ze publiceren. Men zet een punt achter Alpha Flight, Deathlok, Moonknight, Quasar en vele ander titels. En dat is nog maar het begin.

Uit onderzoek is gebleken dat lezers gemiddeld zeven jaar comics lezen en daarna afhaken. Om de lezersaanwas te stimuleren leek het Marvel een goede zaak zijn in de zestiger en zeventiger jaren opgebouwde universe danig te renoveren. Magere Hein krijgt het dit jaar druk want 1994 is officieus Marvels 'Year of death'.

In een verhaal getiteld Nobody gets out alive worden alle resterende leden (Mr. Fantastic is al dood) nota bene door zoonlief Franklin een kopje kleiner gemaakt. Hierdoor zal een einde komen aan de serie die *Stan Lee* samen met *Jack Kirby* creëerde en die het begin van de 'Marvel Age of comics' inluidde. Gelukkig voor fans van de Fantastic Four is *John Byrne*'s Danger Unlimited een aardig alternatief. Ook op de nominatie om een kopje kleiner gemaakt te worden staan: Matt Murdock (alias Daredevil), Captain America, Ghost Rider en wellicht Peter Parker. Marvel garandeert dat ze minimaal een jaar dood blijven. Met pakkende visuele concepten en hardere verhalen hoopt men een greep te krijgen op de jonge, door computer- en videogames gehersenspoelde generatie.

Om de oudere liefhebbers niet in de kou te laten staan komen er een aantal miniseries met oer-striphelden namelijk:

- Prince Valiant, waarbij voor tekenaar *John Ridgway* een jongensdroom uitkomt nu hij in de voetsporen van *Hal Foster* treedt;
- The Phantom, door de Australische auteurs *David de Vries* en *Greg Lumsden*;

The Phantom

- Flash Gordon;
- Mandrake the Magician.

Marvel zal deze strips in coproduktie met King Features op de markt brengen. Hopelijk is ze daar succesvoller in dan DC die enige jaren geleden vruchteloos het water testte met The Phantom en Flash Gordon.

Giordano

Wie gedacht had dat *Dick Giordano* na zijn vertrek als Vice President bij DC is gaan rentenieren, heeft het mis. Het lijkt erop dat de man aan een

Prince Valiant getekend door John Ridgway.

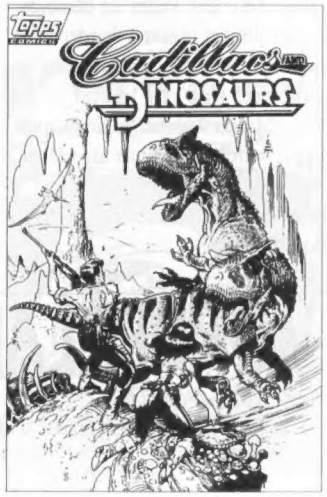

artistieke comeback werkt. Naast het inkten van diverse series zoals Catwoman en Lobo: A contract on Gawd is hij de tekenaar van de eerste drie delen van Topps Comics' nieuwe Cadillacs and Dinosaurs-serie, die gebaseerd is op de gelijknamige CBS-televisieserie. *Roy Thomas* schrijft het verhaal en *William Stout* tekent de covers van de luxe editie van deze reeks.

Chris Claremont

Ex-Marvel schrijver *Chris Claremont* timmert nog steeds aan de weg. Momenteel loopt bij Dark Horse een tiendelig Aliens/Predators-verhaal van zijn hand en zullen bij DC in de nabije toekomst nog een aantal projecten van zijn hand verschijnen. Er komen twee graphic novels van Superman aan, waarbij hopelijk het langverwachte verhaal zit dat *Michael Golden* getekend heeft. Het belangrijkste nieuws is echter dat Claremont weer een maandelijkse superheldenreeks op poten zet, die Sovereign 7 heet. *Dwayne Turner* is de tekenaar. De strip gaat over zeven personages afkomstig uit een extra dimensionale wereld. Ze zijn in hun vlucht voor een kwaadaardig wezen gestrand op aarde. Het wezen zou een bedreiging inhouden voor alles wat leeft.
De schrijver beweert nog steeds hetzelfde enthousiasme op te kunnen brengen voor het genre dat hem in zijn jeugd zo bezig hield. We zullen zien of hij met Sovereign 7 dezelfde triomfen zal boeken als met de X-men. Het moet hem toch aan het hart gaan dat ondanks zijn vertrek zijn voormalige kindje nog steeds Marvels topseller is.

Eros

Het label dat *Gary Groth* in het leven riep om zijn uitgeverij Fantagraphics een financiële injectie te geven, krijgt met Penthouse Comix een geduchte concurrent. Ooit probeerde Groth zijn criticasters de mond te snoeren door te zeggen dat als zij zo graag willen dat hij stopt met pornostrips ze en masse $10 op zijn rekening moeten storten. Blijkbaar is niemand daar ingetrapt want Eros comics bestaat nog steeds. Maar voor hoelang? Naast de al eerder genoemde namen als *Adam Hughes* en anderen is bekend geworden dat ook mensen als *Kevin Nowlan*, *Arthur Suydam*, *Gary Leach* en *Mark Beachum* aan het tweemaandelijks te verschijnen Penthouse Comix zullen meewerken. Eros brengt in ieder geval het fraaie The Blonde uit, van de Italiaan *Franco Saudelli*. Een brave bondage-strip in

Een vastgesnoerde Anita Ekberg in *The Blonde* van Franco Saudelli.

een grafisch heldere stijl getekend die aansluit bij het werk van *Jaime Hernandez* (Love & Rockets). In maart opent Fantagraphics een offensief om zijn reeksen onder de aandacht van de detaillisten te brengen. Als ze alle tien reeksen in huis halen krijgen ze een speciale 'Different Beat'-comic met uniek werk van coryfeeën als *Crumb*, *Peter Bagge*, *Dan Clowes*, *Jaime en Gilbert Hernandez* en vele anderen.

Vertigo

Bedient Fantagraphics een volwassen publiek, hetzelfde oogmerk heeft Vertigo.
Psychedelisch werk van *Brendan McCarthy* en *Peter Milligan*, dat eerder in het Engelse blad Revolver verscheen, komt uit in de 56 pagina's tellende prestige special Rogan Gosh, prijs $6.95. Het gaat over verlichting vermengd met een 'kruidige' Indiase setting.
Grant Morrison strikes again met The Mystery Play, een verhaal over de moord op een acteur die in een toneelstuk de rol van God speelt. De acteur die de rol van de duivel speelt, is de voornaamste verdachte. *Jon J. Muth* voorziet het spannende en strak geschreven scenario van zijn aquarellen. 80 pagina's voor $19.95.

Stigma

Dat strips onterecht in het verdomhoekje zitten, bewijst maar weer eens een optreden van advocaat/schrijver *Andrew Vachss* in de Oprah Winfrey Show. Het thema van het praatprogramma behelstte Vachss' stokpaardje kindermishandeling. Prominent werd het stripalbum Another chance to get it right genoemd, waarin Vachss zijn overtuiging ventileert dat kinderen de laatste kans van de maatschappij zijn 'to get it right'. De verhalen zijn onder anderen geïllustreerd door *Dave Gibbons*, *Tim Bradstreet*, *Geof Darrow* en *Paul Chadwick*. Na

***Rogan Gosh*, geïllustreerd door Brendan McCarthy.**

het tonen van een gratis telefoonnummer op de buis stroomden de aanvragen voor het album binnen, wat opliep tot een totaal van 30.000 stuks. Herhalingen van de uitzending leverden 20.000 extra bestellingen op. Dit is zeer opmerkelijk, wetende dat stripwinkels gemiddeld nauwelijks vijf exemplaren hebben ingekocht. Het marktpotentieel is blijkbaar veel groter dan het publiek dat door stripwinkels wordt bediend. Is dit een puur imago-probleem of betreft het een combinatie van imago en publiciteit? Duidelijk is dat er kansen onbenut blijven, zowel voor uitgever als winkelier.

***The Mystery Play* door Grant Morrison, geschilderd door Jon J. Muth.**

HEY
MJAMMIE! KASTANJE VULLING!
H. Kurtz
VERRIJKT MET DIVERSE SPECERIJEN... EEN TEENTJE KNOF... EEN TAKJE THIJM... HELP ME MAAR EVEN!
DUW
..NOG WAT PAPRIKA EN PETERSELIE ERBIJ!
DOE DIE DOE
HÉ... M'N HAND ZIT VAST!
DUW DUW
EEN FIJNE VULLING VOOR GOURMETS, GOURMANDS EN VEELVRATEN!
HÈ!
DUW DUW
ZO... DAT IS KLAAR!
EN DAN... NU... TIJD...
MXXΔ
VOOR... JA... KRIJG NOU!
*☆!!X
DIT VOGELTJE IS NIET ZO DOOD ALS IK DACHT!
HIER KIPPIE KIPPIE! KIJK! IK HEB EEN SOEPBOT VOOR JE!
EN HIER, BESTE LEZER, GAAN WIJ AF. EN NIET VOOR DE EERSTE KEER IN DEZE STRIP!
HIER KIPPIE!
KIPPIE!
einde

OORSPRONKELIJK GEPUBLICEERD IN *NELLIE THE NURSE* #15 OKTOBER '48 • VERTALING GER APELDOORN